БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮНЬ 17 ВТОРНИК № 119 (4089)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

Дүк белеткелиниң күрүне планын шалыпкын күүседир (1 арын).

С. Комбуй-оол. — Хой кыргылдазының чугула үези (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: С. Телгер-оол. — Өредилгениң түннелдери (2 арын).

А. Норжун. — Херээженнер — колхоотa улуг күш (2 арын).

М. Севен. — Садыг кадрлары-биле ажылды күштелдирер (2 арын).

С. Шуклин. — Кызылды чаагайжыдар талазы-биле шалыпчы айның түннелдери (2 арын).

С. Монгуш. — Мал ажылының хөгжүлдези дээш (3 арын).

С. Товариштай. — Септелгениң шынарын экижидер, темпизин дүргедир (3 арын).

О. Доржу. — Чаагайжыдылга ажылы чорувастаан (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

С. Салчак. — Четпестерни чидиг шүгүмчүлээр (3 арын).

Эндере чепсегленишкинни соксадырының оруун дилээр (4 арын).

Вашингтонга болган англи-америк чугаалажышкыннар (4 арын),

Дуюглуг черлик аинарны өлүреринин чаа чуруму (4 арын).

Кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыыл

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эьт, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты эң чоокку чылдарда чедер деп бүгү улусчу сорулганы чедип алырынга кукурузаның улуг ажыктын үнелеп көргеш, Курск областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын кукурузаның гектар бүрүзүнден 300 центнерден эвээш эвес ногаан массаны мочактары-биле кады алыр деп хүлээлгени алганар. Ол областың алаан хөй колхоотары болгаш совхоотары гектар бүрүзүнден 350—500, а мурнакчы звенолар 650—700 центнер дээш демисежип турар. Курскиниң колхозчулары мындыг бедик хүлээлгелерни боттарынга алгаш, социалистиг чарышка кожазы областарның болгаш бүгү чурттуң тараажыларын кыйгырган.

Курск областың колхозчуларының алдарлыг патриотчу өгелээшкинин Россия Федерациялының бүгү областарының, крайларының болгаш автономнуг республикаларының, ооң иштинде бистиң областың колхозчулары болгаш совхоотарының ажылдакчылары изин-биле деткээш, боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап, кукурузаның тарылга шөлүн өрткен чылда турганындан алаан калбарткан болгаш тарылгаларның шынарын бедиткен. Июнь 10-да области кукуруза тарылгазының планы 108,2 хуу күүсеттинип, өрткен чылдагызындан 654 га хөй тарыттынган. Кукуруза тарылгазы кол нуруузунда өрткен чылын белеткеттинген эки шынарлыг черлерге дөрбелчин-уяланчак арга-биле чоруттунган болгаш алаан хөй районнар суггаттыг черлерге тарылга мурнунуң суггарылгазын чөрүтүшаан тараан.

Ылаңгыя Барыын-Хемчик районнуң колхоотары кукурузаны тарылга мурнунда суггарган черлерге дөрбелчин-уяланчак арга-биле тараан болгаш ам чайгы ажаалганы чоруда берген. «Большевик» колхозта кукуруза бир-дески үнүп олурар болгаш ам чайгы суггарылганы өгелээн. Ол ышкаш «Ленин оруу» колхоз одуруглар аразының үлүредишкинин өгелээн. Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз 100 га кукурузаның бирги суггарылгазын дооскан.

СӨКП ТК-ның болгаш ССРӨ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга Кыйгырыында: **«1958 чылда бир гектардан кукурузаның 30 тонна ногаан массазын алырын бистиң чуртувустуң бүгү-ле районнарынга ортумак дүжүт деп санаар ужурлуг»** деп айыткан.

Партияның болгаш Чазактың Кыйгырыын амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, бистиң областың колхозчуларының, МТС-териниң болгаш совхоотарының ажылдакчыларының, көдээ ажыл-агыйның тускай өртемниглериниң социалистиг хүлээлгезинде бо чылын эьт-сүт угланышкыннығ бир инекке-ле 10 тоннадан эвээш эвес шыктыг чемнер онаажыр кылдыр белеткээр дээн. Бир эвес колхоз болгаш совхоз бүрүзү кукурузаны ажыл-агыйжы өзу-биле өстүрер болза, бо сорулганы үүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседириниң аргазы бар. Өрткен чылын Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу суггат чок черге тараан 250 га кукуруза шөлүнүң гектар бүрүзүнден 170 центнер ногаан массаны алган.

Ам кол сорулга болза, кукурузаны ажыл-агыйжы өлү-биле өстүрери болур. Кукурузаны тарыш каан соонда чаягаар үнүп келир ыйнаан дээр хөөн-биле ооң тарылга соондагы ажаалгазынче сагыш салбайн олуруп бээр эрткен чылларның практиказынан шуут чайлаар херек. Ам кукуруза тарылгаларының ажаалгазында бүгү ажылдарны бедик шынарлыг чорударының чугула үези. Ол болза кукуруза чаа үнүп олурда илиртээри, бокүнүштерни аштап арыглаары, суггарары, одуруглар аразын үлүредири болгаш немелде чемишчидилгени чорудары дээн ышкаш хемчеглер болур.

Ам районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, колхоотарның болгаш совхоотарның ажылдакчылары кукурузаже кичээнгейни бичин-даа суларадып болбас. Кандыг-даа ажылдың чедиишкинин кижилер шиитпирлээр. Ынчангаш хамыктың мурнунда ажыл-агый бүрүзүнге кукуруза өстүрер тускай звеноларның составын ажылга идепкейлиг кижилер-биле быжыглап, оларның ажылын эки организастаар ужурлуг.

Кукуруза кандаашкына удур быжыг туруштуг культураларның бирээзи. Ынчалза-даа бистиң областың байдалдарынга ону суггарары чугула. Суггаттыг черлерге кукурузаны өй-шаанда суггарарынче күштү эвилелдээр болгаш үнүштерге немелде чемишчидилгелерни чорудар херек.

Кукуруза тарылгаларының ажаалгазының талазы-биле бүгү ажылдарны дүрген болгаш бедик шынарлыг чорудары механизаторлардан дыка хамаржыр. Одуруглар аразының сайзырадылгазын агрегат бүрүзү ийи өөлчегде үүктелиишкин чоокка ажылдаар кылдыр ажылды организастаар. СӨКП өбкомунуң чоокта чаа болган бюрозу кукуруза тарылгаларының участоктарының ажаалгазын шуут харылаары-биле агрономнарга тус-тус быжыглаар деп шиитпирлээн болгай. Мооң үжүрүнде агрономнар хүлээнген участоктарынга доктаамал барып, үнүштерниң байдалын хынаар, оларның ажаалгазынга күш-ажылды шын организастаар, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар талазы-биле шуут харысалгалыг болур.

Кукурузаның бедик дүжүдү дээш демиселдиң хөрөнге улуг салышкынны комсомолчулар болгаш аныяктар киирер ужурлуг. Кукуруза өстүрер талазы-биле комсомолчуаныяктар звеноларының ажылын күштелдирер, быжыглаан участоктардан өлбекшилдиг дүжүттү алыр дээш оларга чогуур дузаны чедирер ужурлуг.

Курск областың Киров аттыг болгаш Москва областың «Призыв» колхоотары кукурузадан бедик дүжүттү алганнарга тыпсыр немелде төлевирниң чурумун тургускан. Бо колхоотарның инициативазын өске черлерге изин-биле деткип, боттарынга нептередип турары ышкаш бистиң областың байдалдарынга өөренип көөрү чугула.

Эштер, колхозчулар болгаш механизаторлар! Курскиниң тараажыларының үлегери-биле гектар бүрүзүнден 300 центнер ногаан массаны мочактары-биле кады алыр дээш чарышка кирээлиңер!

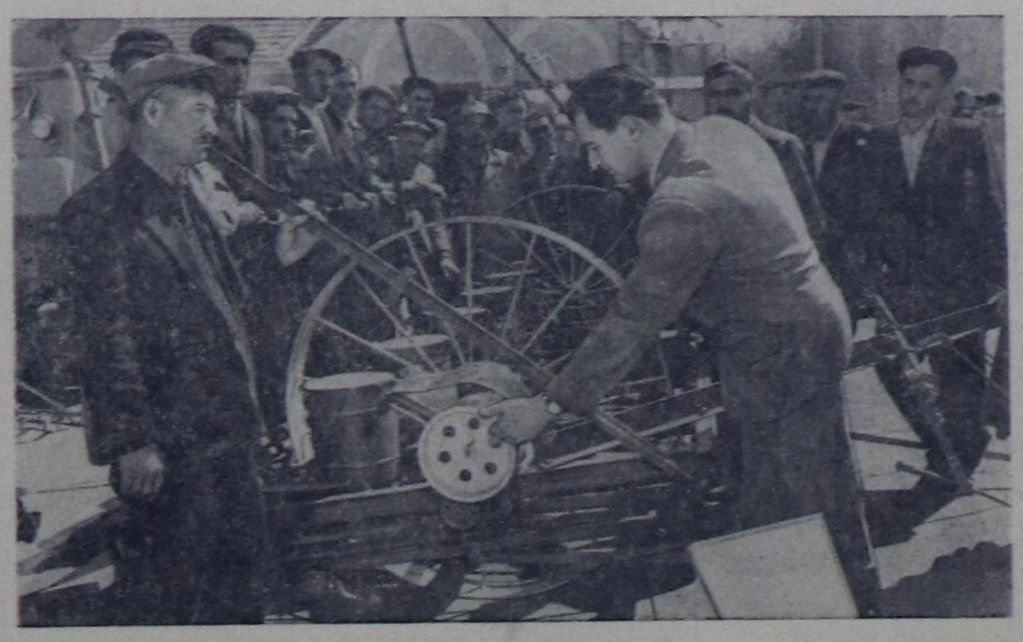

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде «Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чогаадыкчызы болгаш чаартыкчызы» деп чаа павильоннуң делгээн чүүлдерин көрүкчүлер улуу-биле сонуурган турар. Ында чаа машиналарны, херекселдерни делгээн. Ол делгээн чүүлдер өртемниң чедиишкиннериниң дугайын, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң келир үеде чепсегленишкининиң дугайын чугаалап турар.

Чурукта: Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде дөрбелчин уяланчак тарылга чорудар автоматтыг сеялканы Грузин ССР-ден келген көрүкчүлерни сонуурган турары болгаш машинаның чогаадыкчызы Н. Буренконуң тайылбыр берип турары.

Фото **В. Савостьянов** биле **В. Мастюковтуу.**

СӨТА-ның фотохрониказы.

Дүк белеткелиниң күрүне планын шалыпкын күүседир

42 муң ажыг хой кыргыттынган

Эрзин районнуң колхоотары хой кыргылдазын мурнуку чылдарындан алаан организастыг чоруткан. Артельдериң орулгазының 60—65 хуузу хой ажылындан киирип турар. Июнь 10-га чедир 42 муң хой кыргыттынган. Ниитиниң ажыл-агыйлары 70.000 кг дүктү күрүнеге дужааган.

Районнуң төвүнде албан, организация черлериниң 40 ажыг кижилер колхоотарның хой кыргылдазынга доктаамал дузалажып келген. Ооң аңгыда албан, бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары, албан-хаакчылары суббота, воскресенье хүннеринде ажылдап турган «Мөрен», «Чаа орук» колхоотарның 3500 баш хойларын кыргып берген, дүк кыргыырынга ам-даа дузалажып турар.

Белеткел черлери дүк суггар савалар-биле хандырар чорукту үүктелиишкинниг болдуруп турар. Колхоотарның хой кыргыыр пунктуларында алаан хөй дүк сава чедиишпезинден чоокка чедир-ле дужааттынмайн келген. Бир эвес дүк үр үеде сава чок даштыгаа чыдар болза, чидиригге таваржып, шынарын оскунуп болур. Ынчангаш кыргыттынган дүктү дүрген-не күрүнеге дужаары чугула. Хамыктың мурнунда ону сава-биле хандырар херек.

С. КОМБУ.

Дүк дужаалдазы

Чаа-Хөл районнуң колхоотары белеткел черинге дүк дужаалдазын түлүктөөшкинниг чоруткан. Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң 6 кижи составтыг дүк дужаар тускай звенозу сөөлгү 3,5 тонна дүктү кииргеш, күрүнеге дүк дужаарының планын күүседкен болгаш МТС-ке натура төлевирин үзе санашкан. Колхоз ам күрүнеге дүк садарынче өгелеп киришкен.

Кыргыкчылар С. Хертек, К. Кызыл-оол хой дүгү кыргыыр нормазын хүн бүрүде 150—200 хуу күүседип турганнар.

Хой кыргылдазының чугула үези

Барыын-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый артельдери болгаш «Барлык» совхозу часкы хову ажылдарын доосказ, ам хойнуң часкы кыргылдазын чорудуп турар.

Колхоотардан «Большевик» колхоз (даргазы эш Чавыдак, парторг эш Семис-оол) хой кыргыыр пунктунуң дерилгезин баш улур эки белеткеп, электри-биле хой кыргыыр агрегатка ажылдаар кижилериниң составын баш бурунгаар колхоз баштаар черинге көрүп, кыргылданы чөп чорудар талазы-биле семинарны эрттирген.

Ооң түннелинде кыргылданың темпизи дүрген чоруп турар болгаш шынары өске колхоотардан дээре болуп турар. Колхоз баштаар черинин доктаамал дежурныйларын тургускан.

Электри кыргылда агрегадында кыргыкчылардан эштер Картыг, О. Белек олар 30—30 хойларны кыргыыр турган 32—37 чедир кыргып турарлар.

Малчыннардан Аракчаанның, Мөнгениң кадарган хойларының баш бүрүзү ортумаа-биле 2—2,2 кг дүктү берген.

Хой кыргылдазының пунктузунга агитхуудустарны 4 удаа үндүрген болгаш көргүзүг, хүндүлел самбыраларынга мурнакчыларны доктаамал чырыдып турар. Агитаторлардан Хирлиг-оол, Сюрюн олар эки ажылдап, хостуг шактарда солун номчулгазын чорудуп турар.

Хой кыргылдазын доосказ малчыннардан хөй дүк кыргылдазын берип турар малчыннар колхоотарда болгаш совхоотa хөй.

«Ленин оруу» колхозта ирт кадарчызы Бодагандай бир иттен ортумаа-биле 2,7 кг, «Барлык» совхозта хой кадарчызы Деспижек хой бүрүзүнден 2,3 кг дүктү алган болгаш оон-даа өске. Ындыг болза-даа районда ниитизи-биле бир хойдан ортумак дүк кыргылдазы куду болуп турар.

Районнуң колхоотары кыргаан хой бүрүзүнден ортумаа-биле чүгле 1,427 кг дүктү кыргып ап турар. А совхозта 2,4 кг болуп турар.

Колхоотардан «Большевик», «Кызыл тук» колхоотар кыргаан хой бүрүзүнден 1,750—1,800 кг дүктү кыргып ап, районда дүк кыргылдазының талазы-биле дээре түннелдериг болуп турар.

Чамдык хойжулар база дүк кыргылдазында ажылдап турар колхозчулар, совхоотуң ажылчыннары болгаш бүдүн колхоотар дүк кыргылдазының талазы-биле эки көргүзүүлерни чедип ап турары-биле чергелештир кыргылда ажылында улуг четпестерни чамдык колхоотарның удуртукчулары, партия организациялары аная эрттирип, өрткен чылдың частырытларын катаптап турарын айтыр херек.

«Кызыл тараачын» колхоз (даргазы эш Минчаа, парторг эш Бавуу) хой кыргылдазының үезинде ниитиниң контролюн кошкадып, хой кыргыкчыларының орчузунга партийжи-политиктиг ажылды кошкатканының түннелинде хой бүрүзүнден ортумаа-биле чүгле 1,123 кг дүктү кыргып ап турар.

Дүк кыргылдазында кандыг-даа хыналда чок. Кыргыкчыларның ажылгырын, ак-сеткилдиин өөренип көрбейн таварышкан-на кижилерни киирген. Кыргылда үезинде дүктү бокка бораар, савалап турган дүк аразынга даш сугар ийи чаңгыс кижилер база бар болуп турар. Ол колхоотуң белеткел конторазынга дужааган дүгүнүң аразынга даштар суп, дүктүн деңизин аартадып турганы факт болур.

«Комсомол 30 чылы» колхозта байдал база багай. Электри кыргылда агрегадында кыргыкчылар хүнде 35 хойну кыргыыр турган чүгле 18—20 башты кыргып турар.

Кыргылданың шынары багай. Кыргып каан чамдык хойларның өөзүнге, быгыннарынга, кудуруунга дүктерни артырып турар. Ооң чылдагааны болза колхоз баштаар черинин кыргылда пунктузунга доктаамал дежурныйларны тургуспаанында болуп турар. Колхоотуң зоотехниги кыргыкчыларның аразында чоруп турза-даа хойну багай кыргып турар кыргыкчыларны сагындырып, ону болдурбас талазы-биле хемчег албайн турар.

Кыргаан хойларда кестинген, балыгланган хойлар хөй. Ол чорук кыргыкчыларның кайы хамаан чок аажылаашкынындан болуп турар. Колхоотуң мал эмчизи Даньшина ол чорукту шуут хайгааравайн турар.

«Барлык» совхозтуң электри кыргылда агрегадында чамдык кыргыкчылар хойну кыргып турарының үезинде сирттинден өгелеп кыргып турганының түннелинде хачы дүктүң дөзүнден албас, барык ортаа кезин хойда артып турар. Өөк, кудурук дүгүн база-ла артырып турар.

Өрткен чылын хойну тарып боозатканының түннелинде барык-ла колхоз бүрүзүнде база «Барлык» совхозта хайнак меринос, каракуль уксаалыг хураганнар өлөөн көвүдөөн. Дүк кыргылдазы-биле кады оларны ниити кодандан аңгылап үзер чорук чугула. Оларны үзүп, аңгы кадатка тургузар айтырыгны кайы-даа колхоз боттандырбайн турар.

Хайнакташтырган каракуль, мериное хойларны аңгылап үзер айтырыгны колхозтар баштаар черлери, мал ажылының тускай өртемниглери үнелеп көрбейн келгениниң түннелинде колхоотарның хайнакташтырган хойларының саны эвээжеп, хойнуң дүк продукциязының чыл бүрү өспейн чаңгыс черде таптап, харын-даа чамдык кадарчыларда кудулап турар.

Партийжи-политиктиг ажыл кыргыкчыларның ортузунда багай тургустунган. Кыргыкчыларның ат кырында көргүзүүлери «Комсомол 30 чылы» колхозта, «Барлык» совхозта чок. Кыргылда өгелөөнден бөөр ол ийи черниң кыргылда пунктуларынга агитхуудустар чүгле чаңгыс-чаңгыс удаа үнген.

Бо чорук болза ында партия организациялары олар хой кыргылдазын ала-чаягаарлаашкынның айтырыы кылдыр көрүп турарын айтып турар. С. КОМБУЙ-ООЛ.

Чазын тараан тарылгаларга 264 миллион тонна чемишчидилгелер

Чурттуң колхоотары болгаш совхоотары хөрөнгөнүң үнүш дүжүткүр чоруун бедидер дугайында сагыш салыышкынын күштелдирип турар. Часкы тарылгага чедир — өрткен чылдың октябрьдан өгелөөш июньнуң өгезинге чедир — ховуларже 264 миллион тонна өдекти болгаш торфту төккен. Чазын тараан тарылгаларга өрткен чылга бодаарга 50 миллион хөй чемишчидилгелерни төккен.

Украинаның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Республиканың колхоотары болгаш совхоотары ховуларже 100 миллион тонна чедир тус черниң органиктиг чемишчидилгелерин төккен. Ында чемишчидилгелерни бүдүрерин болгаш белеткээрин Киев областың Броварск районунуң колхоотарының чижээ-биле бүдүн чыл иштинде чорудуп турар. Бо ажылды күүседип өгелөөн хүнүнден өгелөөш он ажыг муң бригадалар болгаш звенолар организастаттынган.

Белорус ССР-ниң колхоотары болгаш совхоотары дүжүттерни бедидери дээш демиселге улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. Ында 7 айлар иштинде ховуларже 35 миллион ажыг тонна өдекти болгаш торфту төккен. Брест, Гомель, Минск областарының колхоотары чазын тараан тарылгаларның гектар бүрүзүнге 11 тонна ажыг чемишчидилгелерни, а Гродно областың Козловщинск районунуң колхоотары—16 ажыг тонна чемишчидилгелерни төккен.

Россия Федерациязының, Латвиниң, Литваның болгаш өске-даа республикаларның колхоотары болгаш совхоотары хөрөнгөнүң үнүш-дүжүткүр чоруун өжижидер дугайында сагыш салыышкынын күштелдиргеннер.

Чурттуң кара хөрөнгөнүг өвес зоназында өлөөн хөй муң ажыл-агыйлар тараа болгаш техниктиг культураларның картофельдин болгаш ногааларның дүжүттүүн бедидеринге тус черниң чемишчидилгелерин бүдүн чыл иштинде мөөнөөриниң болгаш өң ажыктыг ажыглаарының конкурузунга идепкейлиг киржип турар.

(СӨТА).

Бир инектен хүнде бир пуд сүт

Москва областың мал ажылының ажылдакчылары чоокта чаа чайгы хүн бүрүзүнде бир инектен ортумаа-биле бир пудтан өвөөш эвес сүттү саап алыр деп социалистиг хүлээлгени алганнар.

Час үзамдыгын орайтаан болзадаа Москва чоогунуң өлөөн хөй колхоотары болгаш совхоотары алган сезүн алдарлыы-биле күүсеткен. Дыка хөй районнарда бир инектен хүн бүрүде бир пуд сүттү саап ап турар. Ленин районнуң совхоотары бир инектен хүнде сүт саалдазын 17,5 килограмм чедирген. Области ниитизи-биле июньниң ийиги беш хонуунда бир инектен хүн бүрүзүнде ортумак сүт саалдазы 14 килограмм болган, ол болза баштайгы беш хонуктан 2 килограмм хөй болуп турар.

Бии-Хем районнуң чамдык колхоотарында

«Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери малга быжыг чем-суурну белеткээринде эки белеткенип турарлар. Сиген кезер бригадада 65 кижини быжыглаан. Аът-биле сиген кестирер 10 машина, 7 дырбаашт, 30 айыыр, сиген сараатталр бир машина белен. Коровиниң удуртканы бригада 35 гектар черни 2 катап суггарган.

• • •

«Искра» колхоотуң сиген кезер бригадазында 85 кижи быжыглаттынган. Бригаданың кежигүннери Нефедов, Сорокин олар белеткел ажылын эки организастааннар. Сиген кезер машиналар, дырбааштар, айыырлар септеттинген. Ленинка суурдан ырак эвесте сиген кезер 90 гектар черни ийи катап суггарган.

Районнуң мурнакчы фермазы

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң Бичe-Аңгатыда № 2 сүт-бараан фермазы районнуң колхоотарында фермаларның социалистиг чарыжынга типлекчи болуп турар. Ферма июнь 1-ге чедир саар инек бүрүзүнден 559 кг сүттү саап алган. Ол болза областың колхоотарының фермаларында 8 дугааргы черде түннел болур. Ферма май айда ниити инектерден 4382 кг сүт саар планныг турган, 4593 кг кылдыр ажыр күүсеткен.

Ферманың мурнакчы саанчылары К. Сыртык өрткен беш айларның дургузунда бир инектен-не 609 кг, К. Дембикей—541 кг сүттү сагганнар.

Ам чайгы одарже шилчээни-биле холбаштыр инектериң сүдү хүн бүрү көвүдеп турар. Маңаа кадарчы эш Содунамның ак-сеткилдиг ажылын демдеглээри чугула. Ол инектерни эки оттуг черлерже таарыштыр кадарып турар. Бызаа ажаакчылы эш Хаажап бодунуң онаашкан ажылынга харыысалгалыг болуп, 30 ажыг бызааларны менди доруктуруп турар.

Бир эвес немелде чемгерилгени ажыглаар болза, ферманың инектериниң сүткүрү улам бедиири чугаажок. Ам чүгле чер одарладып турар боордан аңгыда, кандыг-даа немелде чемни инектерге бербейн турары четпес.

Ферманың ажылынче колхоз баштаар черинин ханылап кирбейн, эренгейлеп турарының дугайында ферманың ажылдакчыларының хомудалдыг чугаалары бар. Сүт тырытырар машинаның кырын шывар ак пөс садыш бөөр дугайында болгаш оларның өске-даа дилеглерин баштаар чер хандырбаан.

Номчукчуларның бижип турары

Бии-Хем районнуң төвү Туран хоорайда областың тудугжулар школазының курсантылары, ук хоорайның тудуг черинин Тайга станциязындан даш сөөрттүп алыр 3 километр орукту аштаан. Чоокта чаа Тора-Аскыр эзиминге өрт болган. Өрттүң өжүрүлгезинге тудугжулар школазының курсантылары 22 кижи эрестиг киржип, ийи хүн иштинде ажылдаан, аъргa-ыышты өрт айыылындан камгалап алганнар.

К. ТЫРЫК-КАРА.

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл-тараачын» колхозунуң 80 инек кирер механизастаттынар кажааның тудуунга 150 кижи шефтээн. Олар ооң кырын довурактап, крыша оргазын тургусканнар.

Д. ДАМДЫШ.

• • •

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозунуң аныяк инек кадарчызы М. Очур молдурга кадарчызы М. Делег олар Час-Адыр-Бажы Көжээлиг-Хемче чайлаган үнгеннер. 216 баш казыра, молдурга тайганың чум одарында четкен.

М. ДЫЛАЙ.

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң тудуг бригадазы чугай өрттедири звено тургускан. Звенонуң планында 60 тонна чугай өрттедири көрүнген, баштайгы удаада белеткээни 48 тонна чугайны районнуң бүгү школаларынга боттарының машиназы-биле сөөрттүп садыглаан, колхозка 20 муң рубльдиг оргазын киргген.

Ш. ОНДАР.

Чайгы чер андарылгазының планын күүсеткен

Чөөн-Хемчик районда Чадаана МТС-тиң комсомолчу-аныяктарының тоску трактор бригадазы «Хорум-Даг» колхозка организастыг болгаш бүдүрүкчүлүг ажылдаан 650 гектар чайгы чер аңдарар планын ажыр күүсеткен. Онаалдадан ажыр 186 гектар чер аңдарттынган.

Аныяк механизаторларның иштинде эш Кадыр-оол сөөлгү он хонукта «ДТ-54» деп трактор-биле чер аңдарылгазының нормазын хүн бүрүде 200 хуу күүседип турган. Эштер Шокшумаа, Мөчекпен, Чамзырың чайгы чер аңдарарының нормазын база-ла ажыр күүсеткеннер. Күш-ажылга кызымак аныяк трактористер Шемиде чымчак чер аңдарылгазын чедиишкинниг чорудуп турар. Оларның кылган ажылдарының шынары эки. Алдынган социалистиг хүлээлгелериниң түннелин үргүлчү үндүрүп, четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар.

Совхоотуң малы чайлагларда

Таңды районнуң «Межегей» совхозу чүзүн-чүзүн малдарын эки оттуг черлерде чайлаглаткан. Малчыннар 100 ажыг аныяк инектерни, 180 чылгыны, ийи кодан хойну Хадың-Хөлдүң кыдында, а Межегейниң Арыг-Үзүүнде 200, Бужуруг-Булунда 130 инектерни одарладып семиртип турар.

Чайлагларда малчыннар таарымчалыг чурттаар оран-суурлар-биле хандыртынган. Чагыткан солуннар, журналдар база автолапка малчыннарга доктаамал кээп турар. Мал ажылының тускай өртемниглери малчыннар-биле үргүлчү харылзаалыг.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Өөредилгениң түңнелдери

Чаа-Хөл районнуң партия организациялары 1957—1958 өөредилге чылында партия чырыдыышкынының четкизинге коммунистернин болгаш партия кежигүнү эвес активтиң политиктиг өөредилгезиниң түңнелин кылган. Районга политшколалар болгаш янзы-бүрү белгүмнер ниитизи-биле 20 кезек черге тургустунган, аңаа 300 ажыг коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив хаара тырттынган.

Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин Ленин аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарда партия организациялары (секретарылары Шактар, Суктер) эки удуртканнар. Ол колхозтарда коммунистерниң эртем билиин барымдаалап партия чырыдыышкынының янзы-бүрү хевирлеринге долузу-биле хаара тырткан. Пропаганда ажылының талазы-биле дуржулгалыг, шыырак билиглиг эштерни пропагандистер кылдыр шилип алган.

Ленин аттыг колхозта партия төөгүзүн өөренир белгүм (пропагандизи эш Балчыр), «Тиилелге» колхозта белгүм (пропагандизи эш Каваа-Сарыг) кичээлдерни идей-теоретиктиг бедик деңнелге, дыңнакчыларга солун кылдыр эрттирип турганнар. «Найырал», «Бурунгаар» колхозтарда, ол ышкаш Чаа-Хөл МТС-те агар политика өөренир талазы-биле белгүмнер (пропагандистери М. Балчый-оол, М. Шаравин, М. Шожукай) өөредилге программазын чедиишкинниг дооскан.

Ындыг болза-даа чамдык партия организациялары коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң политиктиг билиин бедидеринге чогуур кичээнгей салбаан. «Бурунгаар» колхозта партия төөгүзүн өөренириниң талазы-биле ийи белгүмнер (пропагандистери Шыдыраа, Данзын) багай ажылдаан.

СЭКП райкомунуң чанында 2 чылдың экономика школазын удуртуп турган МТС директору Стихаров, агроном Агольцов кичээлдерни үзүп, идей-теоретик талазы-биле кулу деңнелге эрттирип турганнар. Ол школага өөредилге программазы күүсеттинмээн. Партия райкомунуң бюро кежигүнү эш Стихаров экономика школазын удуртуп чадап кааш, —дыңнакчылар чыылбаштыр, меңээ чыын берилер—деп, райкомга чарбыттынып турган. Районда идеология ажылын шуут харыылар ужурлуг партия райкомунуң секретары эш Пахомова, пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи турган эш Салчак партия чырыдыышкынының ажылын дыка четпес удуртуп турган деп чүвени айтыр херек.

Партия райкомунуң болгаш чамдык партия эге организацияларының кошкак негелделиг чоруун ажыглап алгаш чамдык пропагандистер, ылаңгыя «Найырал» колхозта Х. Шаравин, Ленин аттыг колхозта М. Шыыраа, СЭКП райкомунда О. Довуу партийжи даалганы харыысалга чок көрүп, дыка хөй кичээлдерни үскен. Өөредилге программазы күүсеттинмээн. Колхозтарның чамдык удуртур ажылдакчылары, чижээ, «Тиилелге» колхозта Сүүзүн, Шогжал, Сымчаан-оол, Ленин аттыг колхозта Дугар-оол, районнуң мал эмчизи Брюханов олар боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидеринге кичээнгей салбайн, дыка хөй кичээлдерни үзүп турганнар. Ылаңгыя мал эмчизи Брюханов өөренир «шак тыпшас» мен дээр, а херек кырында арагалап, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турар. Шак ындыг коммунистерни СЭКП Уставын өзүгаар шыңгыы көөрү чугула.

С. ТЕЛГЕР-ООЛ.

Москва. Бүгү-эвилелдиң үлетүр делгелгези. «Чайка» деп чаа автомобильди көрүкчүлериниң сонуургап турары.

Чурукта: «Машина тудуушкуну» деп павильонда

Фото Д. Великжаниниң.

Партия активиниң хуралы

Эрзин районнуң партия активиниң чоокта чаа болуп эрткен хуралы мал ажылын хөгжүдер талазы-биле районнуң мурнунда салдынган соруглаларның дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Чымбаның илеткелин чугаалажып көрген.

Эрткен кыжын агаар бойдустуң таарымча чок болганы-биле холбаштыр районнуң мал ажылынга таварышкан чамдык бергелери ажып эртериниң хемчегери алдынганын илеткелчи болгаш хуралга санал берген активчилер тодаргай чугааланнар.

Районга хар кылын дүжүп, соок улуг болганындан колхозтарның 7100 ажыг баш малы хорамчага таварышкан, ылаңгыя «Мөрен» колхоз ең улуг чидириглиг болган. Бо четпес чорукту чайладып, малдың баш санын өстүрериниң күрүне планын күүседир соругла-биле чаш төлү чидириглиг болган хойларны тускай үзүп, оларның катап өөрлилгезин чорудар дугайында шиитпирни районнуң партия, совет организациялары үндүрген турган.

Ол шиитпирни боттандырар талазы-биле чамдык колхозтарның фермалар эргелекчилери болгаш зоотехниктер чамдык боттуг хемчегларни ап чорутканнар. Ындыг болза-даа «Мөрен» колхозтуң хой фермазының эргелекчизи Кинна, зоотехниги Л. Аракчаа олар часкы хой өдөржилгезин амдыгаа чедир организаставайн келгенин хуралдың киржикчилери чидин-биле илередип шүүмүүлээн.

Тес-Хем МТС колхозтар-биле кереэлиг хүлээлгезин күүсетпейн турар, электрилиг кыргылда агрегаттарын чамдык колхозтарга чоруткан болза-даа, мергежилдиг механизатор кадрларның хандыртынмаанындан районнуң колхозтарында дүк кыргылдазының дыка оожум темпилиг чоруп турары хуралга илерээн.

Бо четпес чорукту дарый чайладып, колхозтарның дүк кыргылдазын чедиишкинниг доозар дээш, бүгү хемчегларни алырын актив хуралы шиитпирлээн.

Боттарының бар аргаларын өөренип көргеш, колхозчулар күрүнеге пландан хөй дүктү киирип бээрин хүлээнип турарлар. Чижээ, «Чаа орук» колхозтуң ажыл-ишчилери 1000 кг, «Мөрен»—800 кг, Кызылсылдыс», «Коммунизмче орук» колхозтарның кайызы-даа—500—500 кг дүктү күрүнеге пландан ажыр дужаарын хүлээнгеннер.

Бо чугула соругланы күүседир талазы-биле район төвүнүң 40 ажыг кижи составтыг активчилери амгы үеде колхозчуларга шуут дузалажып ажылдап чоруп турар. Кыштагларда түленди дүктерни чыып, оларны хамаарышкан колхозтарынга дужаары-биле район төвүнден 6 кижи составтыг тускай бригаданы үндүрген, дүк сөөрттүр ийи чиик автомашиналарны оларга быжыглап берген.

Ч. БАР-ООЛ.

Бар чедиишкинге менээргенмейн турар бис

Эрткен чылларда районнуң үлетпүр комбинады бүдүрүлге планын 60-дан 80 хуу чедир күүселип, чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң адакы одуруунга чоруп турган. А бо чылын бистиң бүдүрүлгевис план күүселдезиниң талазы-биле өбласта дээре черни эзлеп, кодурулгей-дир. Мен бо коллективтиң чазаныгга цехинге ажылдап киргеш 5 чыл чедип тур мен. Бо арызында 3 хире директорлар солушкан. Бистиң цегивиске чиг материалдар чедишпес, белеткеттинген материалдарның шынары багай болуп турган. Сөөлгү үеде ол байдалдан комбинат уштунуп үнгеш, 4 айларның бүдүрүлге планын 120 хуу күүсеткен. Мен база-ла чазаныр ажылымның шынарын экижитиишаан, кварталдың болгаш апрель, май айларның бүдүрүлге планын 150 хуу чедирдим.

Бисте бар чедиишкиннерни улам быжыглаар соругла-биле комбинатта чамдык четпестерни миннири, ону дарый эдери база чугула. Чүл дизе, стол, шкафтар болгаш өскеде нарын хөрекселер чазаар материалдарны баш удур кургадыр, дилдинген материалдарны өл-шык черлердей чайладыр ажылды комбинаттың дирекция чери-даа, чазаныгга цехиниң начальниги эш Карасик-даа чедир кылбайн турар. Дарый хөрөглеттине бээр материалдарны баш удур кургадып, ажылчыннарның кол-кол турар черлеринче чуруминуу-биле дараалаштыр чоокшуладыр ужурлуг. Ол ажылды баш удур бодап, чедир кылбайн турарындан ажылчыннар кургаг болгаш өл шыкка чарлып үрелбээн маңылар дилээр дээш хөй шак үени чарыгдап турар. Шак ындыг байдалды чидирер болза, „бистин комбинатывыстың бүдүрүлге планы-даа дыка ажыр күүсеттинер болгаш кылып үндүрген бараанның шынары-даа улам экижиир.

Г. РЕХТИН, чазаныкчы,
хоорай Советиниң депутады.

Садыг кадрлары-биле ажылды күштелдирер

Үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарынга ажылчы чоннарның хөрөглелдерин үлегерлиг хандырарынга хөрөглел кооперациязының садыг ажылдакчылары улуг рольду ойнап турар. Ынчангаш чер-черниң садыг ажылынга кижилерни шилип алырын үндезини-биле экижидери, кадрларның ортузунга ажылды экижидери эргежок чугула. Ындыг түрбүже, Сүт-Хөл райпозунуң баштаар чери (даргазы эш Хунажык) садыг кадрларының ортузунга ажылды сөөлгү үеде кошкаткан.

Ооң түңнелинде райпонуң системазында чамдык садыгжылар чоннуң хүн бүрүне өзүп турар хөрөглелдерин үлегерлиг хандырарынче сагыш салбас, ак-сеткилдиг ажылдавас, арагалаар чоруктарны болдуруп келген. Бо чылдың үүтле баштайгы кварталында безин райпо шүүмүнге ажылдап турган 129 ажылдакчыларның 45 хуузу ажылдан үндүрткен. Бо факт болза, садыг ажылдакчыларының ортузунда кижизидилге ажылының куду деңнелде тургустунганын тодаргай хөрөчилеп турар.

Садыг, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидеринге хөй-ниитиниң контролю улуг рольдуг. Ындыг болза-даа, лангыы, столовая комиссияларының хөй нуруузу ажылдавайн турар. Ол ышкаш районнуң кооперасчыларының хуралдары чер-черде кончуг хаая болуп, аңаа принципиалдыг шүүмүүлел болбайн турар. Ынчангаш чамдык кижилерниң харыысалга чогундан самчыгдаллар, тудагдалдарның таварылгалары ховар эвес болуп турар. 1958 чылдың үүтле баштайгы кварталында безин 19300 рубльдиң самчыгдалы илерээн.

Эрткен-даа, бо-даа чылын эвээш эвес кижилерниң кырында хөй түнүг самчыгдал, тудагдалдар хөрөглел кооперациязынче дедир эгитинмейн турар. Чижээ, Базыр-Сады, Мөге ышкаш самчыгдакчылардан кооперацияның өнчүзүн эгидер талазы-биле хемчегларни райпо баштаар чери ап чоруткайн келген. Ол ышкаш 6000 рубльдиң бараанын самчыгдаан Сарыг-оол райпонуң садыг шүүмүнде амга чедир ажылдавышаан. Мурнунда самчыгдакчы үүлгедигни кылып чораан Толок райпонуң хлеб быжырар черинин эргелекчизинде ажылдан, ында база-ла ак-сеткилдиг эвес чоруун көргүзүп турар.

Район төвүнде магазин эргелекчизи эш Козина хөрөглекчилерге эвдек эвес чоруктарны болдуруп, чамдык бараанларны төрелдеринге, таныштарынга чажырын садыглап, совет садыгның чурумун үреп турда, райпо баштаар чери кандыг-даа хемчээн албаан. Ол ышкаш киоскиде садыгжы эш Мунзук харыысалга чок ажылдап, спирт болгаш өске-даа арага аймаан граммнап садыглап турар.

Арагалаар, ажыл шагы үзер, хөй ниитиниң чурумун үрөөр чоруктарны чамдык садыг ажылдакчылары болдуруп турда, ооң-биле райпо даргазы эш Хунажык, партия эге организациязының секретары эш Шокиза, профэвилел месткомунуң даргазы эш Бочкарев олар эштежин келген. Чижээ, райпонуң кол бухгалтери эш Стож, дузалакчы бухгалтери эш Власов олар үргүлчү арагалап, ажылынга харыысалга чок чорукту болдуруп турар. Склад эргелекчизи эш Седен-оол, «Ишкин», Киров аттыг колхозтарда магазин эргелекчилери эштер Хөөкүй-оол, Өрге олар бала арагага хандыгып, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, боттарының политиктиг билиин, тускай мергежилин бедидеринче кичээнгей салбаан.

Бо бүгү четпестерниң кол чылдагааны чүдел дизе, садыг ажылдакчыларының ортузунга масса-политиктиг кижизидилге ажылын сулаткаанында, оларның тускай мергежилин бедидеринче кичээнгейин угландырбайн турарында, кадрларны шилип алырының партийжи принципин райпо баштаар чериниң чамдыкта хажыдыы келгениде. Садыг кадрлары-биле ажылда бо четпестерни шиитпирлиг узуткаар херек.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Колхозтуң чайлагларында

ЧАДААНА. («Шынның» корр.). Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң тудуг бригадазының эш Көкейге удуртурган звенозу мал фермазының чайлагларында чурттала бажыңнары кылып турар. Кара-Суг сүт-бараан фермазында 5, Арыг-Үүү ферманың Сарыг-Сигенде 3, Шожанда 3 чаа бажыңнарны тудуп дооскан.

Фермаларның чайлагларында чурттала, бүдүрүлге болгаш культура амыдырал тудугларын калбартырынга колхоз баштаар чери боттуг хемчегларни ап турар. Ол болза, кодээниң ажыл-ишчилериниң ылаңгыя колхозчу малчыннарның чаагай чуртталгазы дээш сагыш салыышкын болур.

Шөөр малды 11 кезек, чылгыны 4 кодан чайлаглаткан. Колхозтуң 4 сүт-бараан фермалары база көжүртүнген. Ол ышкаш белеткелге дужаар 100 инектерни, 200 ажыг хойну тускай семиртилгеде одарладып турар.

Өөрүп четиргенин илередип турар

Мурнунда Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозунуң кежигүнү турган О. Чыртакпанны күш-ажыл кылып шыдавас болганын өөренип көргеш, Баа-Хемде инвалидтер бажыңынче чоруткаш, бичии уруун өскүстер бажыңынга дужаган.

— Партия болгаш чазаамның кижи дээш кызыгаар чок улуг сагыш човаашкынының ачызында уруум болгаш бодум күрүнелин бүрүн долу хандырылгалыг черлеринде аас-кежиктиг чурттап турар бис—деп, ол өөрүшкүзүн илередип чугаалап одурар.

М. СЕДИП.

Ийи чаа кудуктарны немей белеткээн

«УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң тудуг бригадазындан 3 кижини мал одарларынга кудук казары-биле чоруткан турган. Олар кыска үеде Аргалыктыг белинде ийи чаа кудуктарны немей белеткээн.

Чартык-Үзүкте болгаш Ортаа-Шатта белеткеттинген ол ийи кудуктар совхозтуң ында 2000 ажыг хоюн суттат-биле хандырын эгелээн.

Д. ДОРЖУ.

ХЕРЭЭЖЕННЕР—КОЛХОЗТА УЛУГ КҮШ

Бай-Тайга районнуң «Найырал» колхозунуң хөрөөженнериниң колхоз бүдүрүлгезинге киржилгези мооң мурнунда чылдардазындан сөөлгү үеде элээн экижээн. Бо талазы-биле ол колхолтуң партия организациязының секретары эш Очурвун илеткелин СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому дыңнап чугаалашкан. Хөрөөженнерден хойжулар Сымчаан, Сот, саанчылар Чыдбак, Бара-кыс, тудугжулар Дүкей, Чанчыңмаа, Бичe-уруг оларның болгаш ооң-даа өске эштериниң мурнакчы ажылын бюро демдеглээн.

Ынчалда-даа ниитиниң күш-ажылынга хөрөөженнериниң киржилгезиниң ам-даа кошкак болуп турар фактыларны бюро илереткен. Колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 708 хөрөөженнерден 200 ажыг кижи күш-хүнүнүң доктааттынган минимумун күүсеттээн. Ооң иштинде 30 кижи колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн.

Ооң чылдагааны чүдел дээрзин райкомнуң бюрозу илереткен. Хөрөөженнер ортузунда кижизидилге ажылы дыка четпес тургустунган. Оларның тускай хуралдары, лекциялар номчулгалары болгаш беседалар ховар болуп турар.

Чаш уругларлыг иелерниң колхоз бүдүрүлгезинге киржир аргалыын хандырарынче колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Адыгбай), партия организациязы сагыш салбайн турарын бюро буруу шаан көрген. Мынчага чедир колхозта уруглар яслизи тургустунмаан.

Илерээн четпестерни узуткаарынче угланган боттуг ажылдарны чорударын, колхозчу хөрөөженнериниң ортузунга күш-ажылчы чоруктун социалистиг чарыжын калбартырын, уруглар яслизин чоокку үеде тургузарын колхозтуң баштаар чериндан болгаш партия организациязындан райкомнуң бюрозу негээн.

А. НОРЖУН.

Кызылды чаагайжыдар талазы-биле шалыпчы айның түңнелдери

Кызыл хоорайны чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы айны бо чылдың май 10-дан июнь 10-га чедир чарлаан, организастаан эрттирген. Шалыпчы айны эгелээр мурнунда белеткел ажылдарны чоруткан.

Бүдүрүлге, албан организация черлериниң партия болгаш профэвилел организациялары хамаарышкан девискээрлерин чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле тодаргай планнарны чогаадып кылгаш, коллективтериниң хуралдарынга чугаалажып көрген. Хоорайның партия болгаш ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралын СЭКП хоркому чыылдырып, шалыпчы айны организастыг эрттирер дугайында айтырыгны аңаа чугаалажып көрген болгаш хоорайның түс-түс участокларынга активти быжыглаан. Төрээн хоорайын чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы айга идепкейлиг киржириниче ажылчы чоннарны кыйтырган плакаттарны парлаан, тараткан. Баш бурунгаар ап чоруткан бо бүгү белеткел ажылдары эки түңнелдерни бергенин демдеглээр херек.

Шалыпчы айның чоруп турган үезинде хоорай чаагайжыдылгазының конторазы болгаш машина-орук станциязы Щетинкин кудумчузунга 4500 дөрбелчин метр черни асфальтылаан, Дружба кудумчузунга 2500 кубометр хемчээлдиг хоюткан дашты эккеп төккен, Үүлдүм, Красноармейская, Интернациональная кудумчуларының үүрмек септелгезин чоруткан. Хоорайның кудумчуларында 7064 метр тротуарларны асфальтылаар талазы-биле план күүсеттинген. Кызылдың бүс күжү-биле ажылдаар чаа электростанциязының тудуунга шеф ажылынга 500 ажыг кижи шалыпчы айда киржип, тудугжуларга боттуг дузаны чедиргеннер.

Хоорайның автоматтыг телефон станциязының тудуунга Кызылдың ажылчы чоннары шалыпчы айның үезинде идепкейлиг киришкен. Телефон удаазыннарын шөйген кабельдиг 10000 метр траншеязын каскан. Бо чугула ажылга ылаңгыя суд, прокуратура черлериниң, облпотребсоюзтуң садыг базазының, совпартшколаның коллективтери мурнакчы киришкеннер. Чаа телефон станциязының тудуунга киржир ажылды хоорайның чурттакчылары ам-даа үргүлчүлеп турар.

Ыяштар болгаш чечек тарып олурттур талазы-биле план ажыр күүсеттинген. Долу эвес медээни өзүгаар алырга, шалыпчы айның дургузунда 10500 улуг, 13000 чадаг ыяштарны тараан, ниитизи-биле 4 га хемчээлдиг шөлге 14850 дөс чечектерни тарып олурткан. Хоорайда чечек тарылгазы ам-даа үргүлчүлеп турар. Мооң мурнунда чылларда хоорайга колдуунда теректи хөй тарып турган. Бо чылын организастаан шалыпчы айның үезинде тараан ыяштарның уксаа составын элээн көвүдеткен. Чижээ, дыт ыяштарны болгаш кат-чимистиг ыяштарны хоорайга тарып өстүрер дугайында тускай эртемниглер эштер Кутина болгаш Синева оларның эгелекчи чоруун бүгү тала-биле деткиири эргежок чугула. Үүге дээрге, бистиң алыс соругдавыс болза, область төвүн кат-чимистиг сад бүргээн хоорай кылдыр хуулдурары болур.

Ыяштарны, чечектерни тарып олурттур, ажаап өстүрер талазы-биле улуг ажылдарны школа-интернаттың (директору эш Херуменко, партия эге организациязының секретары эш Котова) коллективи кылып турар. Школа-интернаттың девискээринде өзулуг сесерлик ам тургустунган, ында муң хире ыяштарны, яблок үнер 200 дөс ыяштары эки өстүрүп, ажаалдазын күштелдирген.

Кызыл хоорайда школаларның болгаш өөредилге черлериниң девискээрин чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы айда боттуг ажылдар кылдынган. № 1, 2, 3 школаларның коллективтери кат-чимис үнер үнштерни тараанар. Тарып олурткан ыяштарның болгаш чечектериниң суттарылгазын, өске-даа ажаалдазын Кызылдың педагогика институдунун, көдээ ажыл-агый техникумунун, область типографиязының коллективтери үлегерлиг чорудуп турар. Боттарының девискээринге ыяш тарыыан организацияларның саны ам эвээжээн.

Ындыг болза-даа, хоорай чаагайжыдылгазының база ногаанчыдылгазының хөрөөн чугулаап көрбес ажылдакчылар бисте ам-даа бар. Кызылдың септелге-механика заводу элээн улуг девискээрни эзлеп турар. Ынчалзажок, заводтуң девискээринге ыяш тарылгазын бо чылын чоруттаан. Ооң чылдагааның заводтуң директору эш Михайловтуң тайылбырлап турары болза, заводта тудуг ажылдары ам-даа доозулбаан, ол чорук ыяш болгаш чечек тарылгазынга моондактыг болуп келген. Директорнуң ол үндезин чок тайылбыры-биле чөпшээрежири черде берге, үүге дээрге, заводтуң тудуглары элээн каш чылларның дургузунда чоруп келген болгаш ыяш база чечек тарыырынга хоталган участоктар ооң девискээринде хөй.

Областың национал театрының девискээринге ыяш тарылгазын чорудар дугайында саналды театрның директору эш Молчанов үүл-бүрү чылдагааннар-биле амга чедир күүсеттейн келген. Хоорайның ниити чаагайжыдылгазынга болгаш ногаанчыдылгазынга театрның коллективи база кошкак киржип келген. Кызыл хоорайның үстүнде Каа-Хем суурну чаагайжыдар талазы-биле хемчеглер барык боттанмаан. Суурнуң кудумчуларын чурумчудур эде кылырын, аңаа ыяш тарылгазын четпес чоруткан. Шахтёрларның чурттап, ажылдап турары Элегес-Аксы суурну чаагайжыдар болгаш ногаанчыдары-биле улуг ажылдарны кылыры негеттинип турар.

Кызыл хоорайның квартал бүрүзүнге ногаанчыдылганы калбак хемчээлдиг чорударынга бир моондактыг үүл болза, хоорайны ногаанчыдарының перспективтиг планының чок болуп турары. Хоорайны алгыдыр тударының кол планы чокка ногаанчыдылганың перспективтиг планы чогаатты нмас дээрзи билдингир. А хоорайны алгыдыр тударының кол планын элээн үр үеде чогаадып келген-даа болза, ооң кажан доостуру амга чедир билдинмес. Кызыл хоорайның тудуунуң кол планын дүрген чогаадып кылыр айтырыг — амгы үеде соңгаарладып болбас чугула соругларның биреэзи.

Хоорайда оруктар болгаш тротуарлар тудуунда улуг четпестер бар. Үүлдүм кудумчузунда болгаш Щетинкин кудумчузунуң бир кварталында оруктарның тудуун эрткен чылын эн чавыс шынарлыг чоруткан. 1957 чылда шак ынчаар багай кылдынган ажылдарны бо чылын катап кылыр ужурга таварышкан, чамдык кудумчуларда бо чылын кылып турар ажылдарның темпизи дыка оожум, шынары чавыс. Ооң түңнелинде күрүнелин тускайлап берген акша-хөрөнгизин каражалыг кылдыр ажыглаар чоруктар болуп турар. Бо талазы-биле харыысалганы хоорайның коммунал ажыл-агый чериниң болгаш чаагайжыдылга конторазының удуртукчулары хүлээр ужурлуг.

Область төвү Кызыл хоорайны чаагайжыдар айтырыгларны областың коммунал ажыл-агый чери харылавас деп черле санап болбас. Ындыг түрбүже, областың коммунал ажыл-агый чериниң кол-инженери эш Конвиз хоорай чаагайжыдылгазының хөрөөн «өске» кижилериниң ажылы кылдыр көрүп, хайгааракчы кижи болуп келген. Шетинкин болгаш Интернациональная кудумчуларын асфальтылаары техника талазы-биле шын эвес кылдынып турда эш Конвиз кандыг-даа дузаны чедирбээн.

Хоорайның чаагайжыдылга конторазында мергежилдиг тускай эртемниглер чедишпейн турар. А хоорай чаагайжыдылгазының конторазынга инженер эш Конвизтин практиктиг дуза чедирбейн турары канчан-даа шын эвес. Область төвүн чаагайжыдар база ногаанчыдар хөрөктү областың коммунал ажылагый чериниң удуртукчулары, ылаңгыя ооң кол инженери эш Конвиз хоорай чаагайжыдылгазының конторазы-биле бир демей харылаар ужурлуг. Кызыл хоорайның иштинде орук тудуун машина-орук станциязы (директору эш Степанов) дыка оожум чорудуп, кылдынып турар ажылдарның шынары, материалдарның болгаш ажыг-хөрөнгиниң камналгазы дээш демиселди барык чорутпайн келген.

Хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы айның түңнелдерин партия хоркомунуң бюрозу чугаалажып көрген, бо чугула ажылда бар четпестерни кыска хуусада чайладырын, чаагайжыдылга хөрөөн улам күштелдирерин бүдүрүлге болгаш албан организация черлериниң удуртукчуларындан негээн.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле организастаан эрттирген шалыпчы ай — ажылың үүле эгеми. Хоорайны чаагайжыдар талазы-биле улуг ажылдар бистиң мурнувуста турун турар. Оруктарны чаагайжыдын кылыр план үүле 28,9 хуу, а тротуарларны — 39 хуу күүсеттинген. Күскү ыяш тарылгазының үезинде хоорайга ниитизи-биле 5 муң ажыг ыяштарны тарып олурттур, Кызыл партизан база Щетинкин кудумчуларын бүрүн ногаанчыдар ужурлуг бис.

Хоорайның ажылчы чоннарының мурнунда турун турар ең чугула соругларының биреэзи болза, тарып олурткан ыяштарның база чечектерниң чайгы ажаалдазын эки хандырары, чаңгыс-даа ыяшты кургатпайн бүрүн өстүрүп үндүрери болур. Мооң мурнунда чылларда ышкаш хөй-хөй ыяштарны тараан, суттарылга, ажаалдазын баксыраткаш, кургадыр, а дараазында чазын турун октаар чорукту ам канчаннда болдуруп болбас ужурлуг бис.

Кызылдың чаа электростанциязының тудуун дүрген доозар талазы-биле тудугжуларга боттуг дузаны чедирери чурттакчы бүрүзүнүң мурнунда туруп турар. Төрээн хоорайнысты — Кызылды дүрген чаагайжыдар база ногаанчыдар талазы-биле соругланы шиитпирлээринге ажылчы чоннарның калбак киржилгезин хандырар дээш хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерин ам чогаадып кылып турар. Бо чарышка тиилекчи болган коллективке СЭКП хоорай комитединиң болгаш хоркүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тыпсыр.

Хоорайның партия, совет комсомол болгаш профэвилел организацияларының соңгаарладып болбас чугула соругларын чүдел дизе, төрээн хоорайын чаагайжыдарынга идепкейлиг киржир дугайында чурттакчы бүрүзүнге тайылбыр ажылын чоруларында, ажылчы чоннарын бүгү күштерин, аргаларын бо чугула ажылче эвилелдээринде.

С. ШУКЛИН,
СЭКП хоркомунуң секретары.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Мал ажылының хөгжүлдези дээш

Чөөн-Хемчик район Совединиң сески сессиязы районның колхозтарында малдың баш санын өстүреринің күүне планының күүселдези болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер хемчеглер дугайын чугаалашкан. Ол талазы-биле райкүүскомның даргазы эш Красный илеткел кылган.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш көдээ ажыл-агыйның ажылишчилери улам-на улуг сорук киришкиннер ажылдап турарын, оон уламындан районның көдээ ажыл-агыйында, ылаңгыя ажыл-агыйның кол адыры—мал ажылында улуг чедишкиннер чедип алдынганын сессия демдеглээн.

Мал ажылының хөгжүлдезинин талазы-биле 1958 чылда салдынган сорулгалар районда элээн чедишкиннер күүселтинин турарын илеткелчи болгаш санал бергеннер айыткан. Малдың баш санын өстүреринің күүне планының күүселдезин хуулап көргүзерге: мыйыстыг бода малдынын—101,4 хуу, оон иштинде саар инектинин—95,1, хойнуун—105,3, өшкүнүүн — 116,4, хаванныын — 194,2 болгаш чылгынын — 94,5 хуу күүселкен. Ленин аттыг, «Искра», «Октябрь 40 чылы» колхозтарда малдың баш санын өстүреринің күүне планы эки күүселтинин турар. Ам-даа 550 ажыг бызааларны, 4000 ажыг хураганнарны, 1700 чыгыы анайларны ап болур. Ынчангаш бо чылын районга малдың баш санын өстүреринің күүне планының ажыр күүселтинериниң барымдаалары бар.

Мурнакчы малчыннарның үлегерлиг ажыллары бо сессияга база-ла демдеглеттинген. Ылаңгыя хойжулар К. Бойду, («Искра»), М. Балчир («Большевик»), Кежик-Маннай («Октябрь 30 чылы»), С. Сагбалдай («Коммунизмче орук»), С. Бадарчы («Октябрь 40 чылы»), Кенден («Кызыл тараачын»), О. Дажы, Х. Дамбаа (Ленин аттыг колхоз) олар бүгү төрүттүнген хураганнарны менди камгалап алгылаан. «Искра» колхозтуң бызаа ажаакчызы К. Телгер-оол 67 бызааларны чидириг чокка ажаап алган.

Мал ажылының хөгжүлдезинде ам-даа узуткаттынмайн турар четпестер барын сессияның киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлеп, ол четпестерни узуткаарының хемчеглерин саналдап турганнар.

Бо чылын чаш малдарны ажаап доруктурарының белеткелдери чамдык колхозтарга четпес организаттынган. Кышкы үеде төрүттүнген чаш малдарны ажаар кажаалар чедишпейн турганы-биле бызааларны болгаш анай, хураганнарны чамдык малчыннар бажыңнарга, өглерге ажаап тургулаан. Оон уламындан чаш малдар янзы-бүрү зарыгларга таваржып турган, олар немелде чемнер-биле хандырттынмаан.

Эрткен чылдың күзүнүнде мал чемнериниң белеткелиниң чедимче чок болганы кышкы болгаш часкы үеларде малдың баш санынга дыка хорамчалыг чорукту болдурган. Ылаңгыя «Кызыл тараачын», «Коммунизмче орук» (аңаа каттышкан Калинин аттыг колхоз база) көдээ ажыл-агый артельдеринге мал чемнери чедишпейн баргылаан. «Коммунизмче орук» колхозка бо чылдың эгезинден бөөр 946 баш мал, оон иштинде 644 чаш мал өлүп хораан. «Кызыл тараачын» колхоз бо чылын малдың баш санын өстүрер планны база-ла күүсетпейн баарынга чоокшулап турар. Чыл эгезинден майның төнчүзүнге чедир районга ниитизи-биле 3400 ажыг баш мал өлген. Ол бүгү четпестер болза, райкүүскомнуң, көдээ Советтерйиң болгаш колхозтарның баштаар черлериниң талазындан мал ажылынга удуртулганы ам-даа эжиитпээнинин түңнели болур деп сессия айыткан.

Мал ажылының продуктулуу чавыс болбушаан турар. Беш айларның дургузунда сүт саалдазының планы чүгле 90,7 хуу күүсеттинген. Күүнеге сүт дужаалдазының планы оожум күүсеттинин турар. Колхозтар күүнеге сүт дужаалдазының чартык чыл планын 31,4 хуу, а чыл планын чүгле 14,4 хуу күүсеткен. Хой бүрүзүнден 1,6 кг ажыг дүк кыргыттынып турар. Ынчалза-даа кыргылданың темпизи дыка оожум. Электри агрегаттар доктаамал ажылдавайн келген. Чамдык колхозтарда хой дүгү чидириглиг болуп турар.

Эзт бүдүрери ам-даа эжиивээн. Хаваннарның азыралы дыка четпес. Дагаалардан эвээш чуурга алдынып турар. Колхозтар күүнеге эзт дужаарының чыл планын чүгле 3,5 хуу күүсеткен. Ленин аттыг болгаш «Большевик» колхозтар күүнеге эзт дужаалгазынче эгелеп кирбейн турарын сессия буруу шаап көрген.

Малдың уксаазын эжиидер ажылдарже чогуур кичээнгей салдынмаан. 1957 чылдың күзүнүнде 17.261 хойну алтай, каракуль уксааның бүдүрүкчүлериниң үрези-биле тарып боозаткан, а оон кандыг түңнелдиг болганы мынчага чедир билдинмес. Көдээ ажыл-агыйның Чадаанада дуржулгалыг станциязы (директору эш Иванов), Чадаананың үрелел станциязы (директору эш Сударев) тускай эртемниглериниң күзүн малдың уксаазын эжиидер ажылче эки мобилизаставайн турарын сессияның киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээн.

Мал ажылынга удуртулганын практиказында четпестерни узуткаарынче база күүнеге эзт, сүт, дүк, дужаарының планнарын чогуур үеэзинде күүседиринче угланган шиитпирни район Совединиң сессиязы хүлээп алган.

С. МОНГУШ.

Септелгениң шынарын экижидер, темпизин дүргедедир

Кызыл хоорайда чурттага бажыңнарының капитал септелгелерин чорудар дээш оон чарыгдалынга четчир акша-хөреңгини көргеш. Дружба кудумчузунда № 11 базы Степная кудумчузунда №№ 3, 5 бажыңнарның септелгезин мартта эгелээр турган. Дружба кудумчузунда № 11 бажында чурттап турар Белова, Степанова оларның бажыңында печкаларны апрельде чаа салып дооскан, ол печкалар дораан ышталып эгелээн болгаш чылыг эвес болган. Май төнчүзүнде келген звено Степанованың өрээлинге дранзы хап, малгаштап эгелээн. Ол ам-даа доозулбаан, чем кылыр ниити өрээлде печканың адаанда шала ойлуп дүжер четкен, а печка бузук, ону—бо чылын чаа салган печканы катап септелге кылбас—деп, хоорайның коммунал килдизиниң чамдык ажылдакчылары тайылбырлап турар. Тудуг материалы чедишпес болганда аңаа ажылдап турган звенону эмнелге чериниң шалазын будууру-биле чорудупкан, ында септелге доозулбаан. А чурттакчы Степанова чаш уруу-биле үр үениң дургузунда төнместээн «септелгениң» малгаштыг өрээлинге чурттаар ужурга таварышкан.

Степная кудумчузунда № 3, 5 хөй аал ишти чурттаар бажыңнарда септелгениң чоруп турар шынарын куду болгаш үр үе эрттип турар. № 3 бажында чурттап турар Шульц, Тюганова олар өрээлдеринге дранзыны хап, чугайлаарын боттарының күжү-биле кылып алганнар. Печкалар салырын хоорайның коммунал килдизинден кылдырып берген. Ол печкалар ышталыр болгаш соок кыштаан. Ол-ла кудумчуда № 5 бажында септелгениң шынары өскелериниң дээредевейн турар.

Капитал септелгелерниң үр болгаш шынарының куду деннелдиг болуп турарының чылдагааны болза, септелге болуп турар участокторга эргежок чугула материалдарны четчири-биле сөөрттүп албайн турарында. Дранзы, кадаг, чугай, довурак, малгаш хоюдар харжактар болгаш өске-даа үүрмек херекледдерниң чедишпези ажыл шагын халаска эрттирер чоруккa ажылчыннарны таварыштырып турар. Хоюткан малгаш, чугайны ырак черден эккеп кааргa харжак чок болганда ол удавайн каткаш, шымарын чидирип турар. Ол септелгеде ажылдап турар 3 звенода малгаш, хоюткан чугай көдүрер чаңгыс бичии харжак бар, бир звено аппарган болза, ол харжакты хереглээн өске ийи звено маназар. Септелгеде бажыңнарның чанында кудукта демир хуун чок, сугну Дружба кудумчузунда № 9 бажыңның чанында кудуктан барып ап турар.

Ажылчыннар дугайында сагыш човавас, оларның кылган ажылын хүн-бүрү демдеглевес чоруктар бар. Десятник Корнеев септелге участокларынга ховар барып, ында ажылдың темпизин дүргедедир талазы-биле организастыг ажыл чорутпайн келген. Областың септелге-тудуг конторазы септелгени дүргедедип, шынарын экижидеринче кичээнгей салбайн, септелгелериниң хуу салымын сонуургавайн турарын демдеглээр херек. Белеткээн чугайын херим иштинге төп каан чыдырла улус ап-даа турган, бир тонна ажыг үрелген чугайны довурак-биле хөөп каанын ажылчыннар хараадап турарлар. — Кажан септелге эгелей бергенде чугай чогундан ажыл хуну үстүп турган — деп, ажылчын Голубцова чугаалап турар. Десятник Корнеевтиң буруузу-биле июньнуң баштайгы үеэзинде кым, канчаар ажыллаанывысты билир кижи чок, ынчангаш шалың алыр үе келирге буу-хаа бижип киирерге, ажылчыннарның ажылдап алган ажыы бичии болур таварылгалар хөй—деп, бригадир Кириченко база чугаалап турар.

Чурттага бажыңнарының капитал септелгезиниң темпизин дүргедедип, оон шынарын экижиткеш, ажыглалга дүрген киирер дугайында айтырыгны кичээнгейниң төвүнге ап, септелгени бүрүн доозарын чурумчулары хоорайның коммунал килдизинден шыңгыы негеттинин турар.

С. ТОВАРИШТАЙ.

Чаагайжыдылга ажылы чорувастаан

Чаа-Хөл районнуң төвү Чаа-Хөл суур чыл келген тудум-на өзүп, оон чурттакчыларының саны көвүдеп турар. Өзүп орар суурну чаагайжыдып ногаанчыдарының ажылы ала-чаягаарлаашкынның байдалында туруп турар. Ылаңгыя ыяш олурттулгазынче суур Соведи-даа, суурда туруп турар районнуң удуртур организациялары-даа чогуур кичээнгейни салбайн турарлар. Эрткен чазын суурга ыяш олурттулгазы организас чок эрткен. Мурнуку чылларда олурткан ногаан үүштериниң ажаалга, кадагалы база-ла багай.

Чоокта чаа май айның сөөлгү улуг хүнүнүң хүнүнде суурну ногаанчыларының талазы-биле воскресникти чарлаан. Ол чугула ажылга район төвүнүң элээн каш албан, организацияларының ажылдакчылары киришээннер. Райкүүскомнуң культура килдизиниң (эш Сувак) ажылдакчылары ол хүн «дыштаныр чүве» дээш хөй-ниитиниң ажылынга киришээннер.

Райкүүском суур чаагайжыдылгазынга көрдүнген акша хөреңгини тудуг-септелге конторазының эргезинче чылдын-на шилчидип каар. Ук хөреңги чөп ажыглаттынмайн турар. Септелге-тудуг конторазы суур иштинче сут киирери-биле эрткен чылдан бөөр буга казып келген. Ол ам-даа доозулбаан болгаш ара кагдынган. Суурнуң кудумчуларында олурткан ногаан үүштер кажаалаттынмаан. Ынчангаш оларны мал-маган үреп турар. Чамдык кудумчуларда таразан ыяштарның чанында септелге конторазы чүгле элээн каш чагылар кадап каан.

Чаа-Хөл суурда чурттап турар интеллигентилер төрээн суурун ногаанчыларынче бүгү хөй-ниитини мобилизастап, суурнуң чурттакчыларынга боттарының үлегерин көргүзер ужурлуглар. Ындыг болзаа бисте байдал ындыг эвес. Ортумак школаның, уруглар садының бажыңнарының чанында ыяш олурттулгазын чорутпаан. Суурда эң көрүштүг, шынар талазы-биле эки кылдынган, Ленин аттыг кудумчуда улуг бажында элээн хөй башкылар чурттап турар. Ук бажыңның чанында чаңгыс-даа ногаан үүш көзүлбес. Район төвүнде чамдык албан-хаакчыларны бизин чугаалаваска, партия райкомунуң секретарылары Бегзиниң, Пахомованың, улус шиитке кчизи Доржукайның, мал эмчизи Брюхановтуң болгаш оон-даа өскелериниң бажыңнарының чанында чаңгыс-даа дөс ыяш чок болуп турар.

О. ДОРЖУ,
суур Совединиң депутады.

Каактың чаа суурунда

«Элегес» совхоз 1952 чылдан эгелээш Каак деп черге сүт-бараан фермазын тургускан. Мал одарлалырынга ол чер дыка таарымчалыг. Ында 700 ажыг баш мыйыстыг бода мал одарлаттынып турар. Каак хөвүзунда совхозтуң 6 муң ажыг гектар тараа культуралары тарыттынган.

Ферма ажылдакчылары, механизаторлар болгаш ажылчыннар хөй кижи чурттап турар чаа суурда эге школа, клуб, магазин, чурттага бажыңнары болгаш гараж, улуг складтар бөр апарган. Ол суурда дыка хандыр каскан кудук бар. Оон сүү-биле кижилер хандырттынып, мал суггарттынып турар.

Саанчылар электри саалданын аргазы-биле инектериниң сүдүн саап ап турар. Совхозтуң трактор бригадазы ол участокта үргүлчү ажылдап турар. Суурнуң чурттакчыларынга агитаторларның беседалары, солун номчулгалары болгаш кино көргүзүглери үргүлчү болуп турар.

М. ЧҮЛДҮМ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Тудуг ажылы үстүрүнге четкен

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң баштаар чери (даргазы эш Темир-оол), партия эге организациязы (секретары эш Дамдынчап) тудуг ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн турарлар. Эрткен чылын колхоз тудуг ажылының планын ыракта чедир күүсетпээн. Тудугларның хөй кезии чедир кылдынмаан, ажыглалда кирген объектилерниң шынары багай болган. Эрткен чылдың частырыглары бо чылын база-ла катаптаттынып турар.

Колхоз гараж тудуп эгелээнден бөөр 3 чыл эрткен, а хаван кажаалы 2 чыл дургузунда чедир деритинмээн болуп турар.

Эрткен чылдарда бүттүнмээн объектилерден аңгыда бо чылын элээн каш мал кажааларын, 300 тонна тараа складын, 100 тонна картофель шыгжаар черни, 16 чурттага бажыңнарын, 25 орунну уруглар яслизин болгаш оон-даа өске тудугларны ажыглалга киирери планда көрүнген.

Амгы үеде 1958 чылдың барыкла чартык кезии төнүп турар. Ынчалза-даа «Чодураа» колхозу бо хүннерге чедир чаңгыс-даа тудугну доозуп, ажыглалга киирбээн. Чүгле ясли бажыңының тудуу орту четкен, ынчалзажок сөөлгү хүннерде ук тудугда балды даажы оожумнап турар. Чаатының Шанчыг ужунга 1000 хойга үлегерлиг кажа тудар дээн черде чаңгыс-даа чудук дүжүртүнмээн.

Байдал мындыг турда артельдиң баштаар чери тудугжуларның күжүн немээр байтык, харын тудугжуларның иштинден элээн хөй кижилерни өске ажылдарже чорутган. Тудуг бригадазының чамдык быжаңчылары Д. Манды, Д. Балданоол, В. Хуурак олар кызып ажылдап турда, Метпигир, Сувак, О. Кызыл-оол, Б. Шивит дээн ышкаш кижилер кылып турган ажылын каапкаш, ай-айы-биле боттарының хуунда ажылын кылып чоруп турарлар. Колхоз баштаар чери ындыг кижилерге хемчег көргүспейн турар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Четпестерни узуткаар

Ажылчы чоннар радио дамчыштыр иштики болгаш даштыкы медээлерни шак бүрү дыңнап турарлар. Ынчангаш массаның радио дамчыдылгазынга негелдези доктаамал өзүп турар.

Эрзин районда радио дамчыдылгазы сөөлгү үеде дыка бакыраан. Дамчыдылга багай дыңналыр, чамдыкта каш хонук иштинде шуут чок болур.

Чижээ, район төвү—Эрзин суурга июнь 2—3 хүннеринде радио дамчыдылгазы шуут болбаан болгаш үзүктелир чорук доктаамал апарган. Радио дамчыдылгазының талазы-биле чон негелде кылырга радио техниказын бисте эки билир кижи чок, Кызылдан техник билигли кижи дилээрге чөрүүп бербестир дээр чорук, районнуң харылзаа конторазының ажылдакчыларынга чаңчыл болган. Бо чорук болза, харылзааның техниктиг ажылдакчыларын белеткеп алыр, бар ажылдакчыларның билиин бедидер талазы-биле харылзаа конторазы, районнуң партия, совет организациялары сагыш салбайн турары болур.

Районда телефон харылзаа дыка багай. Чамдык үеларде дүн-хүн иштинде телефон харылзаазы үстү бөөр чоруктар бар. Чежээ, июнь 2-де районга телефон харылзаазы үзүлген турган. Албан организация черлери ол хүн аргыжып, харылзажып хүнээн.

Харылзаа конторазының телефонистериниде каржы чоруктар база бар. Телефонист Дружинаның адынга хомудалдар үргүлчү болуп турар. Ындыг болза-даа конторанын удуртукчулары чоннуң хомудалдарындан түңнел үндүрбейн келген болгаш Дружинаның каржы байдалы үргүлчүлевишаан.

Харылзаа ажылында четпестерни узуткап, албан организация черлериниң болгаш ажылчы чоннуң негелдезин үнелеп көөр өй келген.

К. ӨЛЗЕЙ.

Ынчаар будагдап болбас

Сат Дөтпе — мурнунда Сут-Хөл райпозунуң шугумунга ажылдап турган үеэзинде самчыгдал кылгаш шиитпирип чораан. Хөрөөн эрттиргеш чедип кээрге, ону Киров аттыг колхозтуң баштаар чери колхозчуларның ниити хуралындан чөпшээрел чокка хой, чылгы фермаларының эргелекчизинге томуйлаан. Ындыг турбуже, Дөтпе бодунуң хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсетпейн, ниитиниң хөреңгизин будагдап, малчыннарга, эптиг-эвилең эвес болуп турар.

Дөтпе кажар арга-биле колхозтуң чедер кула аңдын молдурга-биле орнап алгаш, колхозчу Мартаң-оолга улуг өртекке чедирген база артельдиң улуг өртектиг кара аңдын бызаага орнаан, кудазы Дозуур-оолга берген, ылаңгыя кара-сарыг чүзүнүг аңтты ол-ла кудазының саарзык карактыг сарала аңдынга орнаан.

База кудазы Болгааның кырган ак безин ниитиниң малынга киргеш, оон орнунга колхозтуң аныяк бора аңдын ол-ла кудазынга ап берген. Чоок өңнүү, хойжу Байысаланның ажаалгазында хойлардан бир хойну ол бодунуң туразы-биле гудуп, өлүрүп алгаш, оон эңдин херек ужурунда шиитпирген оглунга аппарып берген. Байысаланның коданында хойларындан ийистээн хураганнарны шупгузун ниитиниң малынга катпайн, ол боду амыхуузунда ажыглап турган.

Колхоз баштаар чери штат кызырылдазы-биле Дөтпени хостаар деп каан боордан башка, чогум херек кырында өскерилге болбаан. Дөтпе ол-ла ажылында хевээр. Ниитиниң малын будагдап турар ындыг кижи-биле канчап-даа эптежир аргажок.

К. САТ.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Улуг-Хем районнуң Арыскан школазының повары Монгуш Долуманың ажылында четпестерни, ылаңгыя чемни өөреникчилерге чедир бербейн бодунуң хуузунда ажыглап, төрелдеринге берип турарын корреспондент бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга Улуг-Хем районо эргелекчизи эш Чигридовтуң харылааны болза, айыткан фактылар хыналдадан илерээн. Повар Монгуш Долуманы ажылындан үндүргеш, истелорганнарынга шилчиткен, столованың ажылынче кичээнгей салбайн турганы дээш школа директорунга администрация талазы-биле хемчег хүлээткен.

• • •

Улуг-Хем районнуң Белдир-Кежиг эге школазында өөредилге кижизидилгелиг ажылдың багайының дугайында корреспонденцияны редакция алган.

Районо эргелекчизи Галицинаның дыннатканы болза, школа эргелекчизи, ажылынга эз-харыысалга чок турган М. Мишенованы ажылындан үндүргеш, оон орнунда дуржулгалыг башкы М. Көөолду томуйлаан. Сөөлгү үеде ында байдал өкжип турар.

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧИДИГ ШҮГҮМЧҮЛЭЭР

(„Коммунист“ хана солуннуң практиказындан)

Ажылын эки тургускан хана солуну — бүдүрүлгениң, колхозтуң, албан чериниң ажыл-чорудулгазын өкжидериниге улуг рольду ойнаар. Хана солуннарынга күш-ажылчы тиилелгелерни, мурнакчыларның дуржулгаларын чырыдып, кандыг-бир өйү келген айтырыгларны шиитпирлээриниң аргаларын айтып, база оон-биле кады ажылда, тус-тус кижилериниң ажыы-чаңында четпестерни сойгалап илередип турар.

Бо талазы-биле алырга, хана солуннары чер-черде партия, комсомол, профовилел организацияларының даяныр ёзулуг-ла массалыг парлалгазы болуп турар. Бо угланыышкын-биле ап көөр болза, Сут-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозта партия, комсомол организацияларының органы—«Коммунист» солун (редактору А. Белек-Байыр) черле сонуургаңчыг. Бо солунда үлегер ап болур чүвелер-ле хөй.

Бо чылдың февральда үнген № 2 солунну ап көрээлиңер. Солуннуң мурнуку үүлү—бистиң төрээн чуртувустуң аңгы-аңгы областарында эки дуржулгаларны колхозчуларга дамчыларының ораладжыышкынын кылганы илдең. Оон темазы база бөгүннүң айтырыынга холбашкан, часкы тарылга чоокшулап олурар дээрзиниң тыныжы тодаргай. Оон-биле кады мал ажылын база үтпаан.

Мону бадыткап турар моон адаанда чижектерни көргүзүп болур: Алтайның механизатору Г. Буханьконуң баштааны трактор бригадазы га бүрүзүнден 120 пуд тараана ажаап алырын хүлээнген дээрзин бижээш, оон чуруун олуртуп каан. Москва областың колхозчулары ажыглалдыг 100 гектар чер бүрүзүнден 325 центнер сүттү. Өвүр районнуң мурнакчы малчыннары бир хойдан 4—5 кг дүктү 1958 чылда алыр дээн хүлээлгезин бижээн.

Колхозтуң янзы-бүрү ажылдарының чедишкиннерин, моон соңгаар чорудар ажылларны, мурнакчыларның дуржулгазын чырыдар талазы-биле «Коммунист» солун хөй үүлдерге чамдык улустар «хөрүмнедипкеш, олар хоочурап, алектен «чөнээннер». Олар бо-дур: Сегбелдей, Дагба, Хеймер-оол, Седи-Лама,— дээрзин солун бижээш, оларның доора «чылдактар-биле» колхозка ажыктыг ажылдан ойталап турарын сойгалаан. Оларны солун кыжыры-биле: «кончаа сүрер арга тывылза, Хандээр тайгазын-даа ажа бөөрлер» диген.

Ону бижээш, мындыг чижек киирген: Кавказ чурттуг, 148 харлыг Махмуд Эйвазов ирей бо-дур (оон аңттыг чуруу бар), эрзин көрүнерем. Ол ам-даа колхозта ажылдап турар. Эвир чылын ол Москвага барып, Кремльди, көдээ ажыл-агый делгелгезин көрүп чораан. А үстүнде адын алаан кижилер «дөрт даманын ханага азар хире эвес-ле».

Ынчаарга бистиң колхозта өске ёзулуг кырганнар олардан ажыр ажылдап турар. Олар, чижээлээрге, Чалзай ирей, Амыр ирей, харын ырлагылаар-даа:

Эрес болгаш шоваалаң мен,
Эдим-ханым биеэ хевээр,
Эй тырткаш, девииримге
Эрес оолдар адааргаарлар.

Бо деннелгени көргеш, алекке «чөнээннерниң» ырымазы сына берген дижип турар. Дараазында бир каррикатураны ап көрээли. Бөлүк кижилер черде доңгалар олуртуп чоруурлар (тарып олуртканзыг), холдарында база доңга болгаш дашка. Оон адаанда бижиинде: «колхоз даргазы биле агрономнуң дөрбелчин-уяланчак аргазы»—дээн. Маңаа хамаарышкан кижи мону көрүп, номчааш, куйгазы алыш дээр апаар.

«Тудугда сылдангы» деп шүгүмчүлелди ап көрээли. Узун сандайда ийи кижи. Бажың чугайлаар херекледдерин, балды, хирээзин ыыаар октагылапкан, селгүүстеп олурарлар. Ажылдаар дээр шинчи-даа чок. А чүү болганыл? Мал ажылынга холбашкан тудугнуң удуртукчузу Дыгбашпан ажылын «козуп каапкан, кажа берген».

— А кайдал ол ынчаш?

— Манчүрекче чорупкан!

Бир-ле чүвеге чүрээ туттура берген-дир ийин. А оон чүрээ дээрге чүү боор, божа-хойтпактың «дээжизи-ле» болгай. Хемчик кымын дургаар тоглап калгылаан чудуктарны кымга белеткээн чүвел? Хойтпак тигеринге бе? Чок, эштер! Бажыңнарның, амбарларның бүтпейн барган крышалары ол-дур! Дөгүй берген тудугну тараа-биле камзырлаштырбаан болза эки-ле!

Дараазында чүүл—мал чеминте холбашкан. Инек бодунуң молдургазы-биле чугаалажып турар:

— Белек манааш, даңны атсы эзеп олура хондум. Үёх, шунчүүм!

— Кандыг белек?—деп молдурга айтырар.

— Чаа чылдың чаагай сиген салган ширээзи аан.

— Хей чүве-дир! Күзүн-не чил алдывыс чоп.

— Ам чип көрзе, эзгилерим шаарарып келди, даштындан көргеш санан ап-даа болур сен.

Бо заметканы номчааш, мал чеминиң байдалы кандыг чоруп турарын кижи дораан-на билип ап болур. «Коммунист» солун чамдыкта кижи эскербейн баргы дег айтырыгны-даа көдүре бөөр. Чижээлээрге, чамдык кижилер хлеб быжырбастаан. Бо дугайын «Камналга орнунга когарал» деп үүлде бижээн. Оон утказы чүл дээрге, тараана соктап турарының орнунга, хлеб быжырып алырга, оон камналгалыг болурун айтып турар. Хлеб быжырар чорук ылаңгыя бурунгаар деп-шилге-дир дээрзин көргүзүп турар. Ындыг кижилериниң адрезинче: «хлеб быжырыпкаш, сарыы хайны бөөр кижи чок боор» деп, кочу-биле сөглеп турар.

База бир материал. Учет биле хыналда— ажылдакчының идепкейин көдүрериниге, сонуургалын улгаттырарынга база чурумнуг-даа болурунга улуг дузалыг. Недель иштинде чеже күш-хүнүн ажылдаанын сөглеп бөөрге, ажылдакчы кижи оон хемчээлин көргеш, түңнел үндүрер болгай. Эвээш ажылдаан болза, ол кижи байдалды эдерин оралдажыр, а мурнакчылар улам кызыдар, чыдып калганнар мурнакчыларны чедип алыр дээш оралдажыр.

Ынчаарга хову ажылында учетчик Бызытпаа кандыг ажылдап турарыл? Бо дугайы «Коммунистиң» база бир номериниге үнген. Бызытпаа дээрге, бажы сирилээн, холбуду бодунга чагыртпастаан, дыды ээлбестээн чоруур. Ындыг кижи кымның канчаар ажылдаанын канчап билириз? Солун оон «будулчак, бузук амыдыралынга кым буруулуг апарганыл» деп айтыргаш, «арага-дыр, даштында таңма-бижиктиг шулбус» деп харылап турар. Бызытпааны эдип алыр дээш, партия организациязы сургап, хөй хемчеглерни алган. Солун ол кижиге сүме берип, кижи «тайып ужар, даянып турар» чүве болгай деп чоннуң үлегер домаан сагындырып турар. Ынчангаш «сээн ам турун кээп, быжыг бутка турун алырыңны өөрүң манап турар-дыр» деп солун бижээн.

Мынчангаш, четпестерни илередир, оларны чок кылып алыр талазы-биле «Коммунист» хана солуннуң ажылын чүгле мында доңчу таныжып көрдүвүс. Солунга бижээн шүгүмчүлелдерни партия организациязы (секретары эш Д. Сарыг-оол) чугулага көрүп турар. Чижээлээрге, эш Бызытпааны партия организациязының бюрозунга чугаалажып көрген, шыңгыы хемчегни алган. База тудуг бригадазының (бригадири Мадар-оол) багай ажылын бюронуң болгаш колхоз баштаар черниң хуралынга чугаалашкаш, Мадар-оолду ажылындан халаан, оон орнунга эш Дажы-Намчалды киирген турган. Оон-даа өске чижектерни көргүзүп болур. Бо бүгү болза, хана солуннуң боттуг чепсек болуп турарын көргүзүп турар.

Шүгүмчүлелдиң чидиг дээштиинге чамдык быжыг эвес кижилер шыдаштайн-даа тургулаар. Чижээлээрге, эмчи Голубованың ажылга озалдап үнер, улус хүлээп алыры ээлдек эвес, чалалгага ховар чоруур, чамдык эмнер чок болур байдалын «Коммуниске» бижиптерге, эш Голубова ону оя кезии алгаш баргаи. Ынчалза-даа мындыг кижилер ийнчаңгыс. Чоннуң улуг нуруузу солуннуң шүгүмчүлелдерин изи-биле деткип турар.

«Коммунист» хана солуннуң ажылында четпестер база барын демдеглээр херек. Хана солун чамдыкта үзүктелип үнүп турар. Активке даянып талазы ам-даа четпес. Колдуунда редактор улуг күш үндүрүп ажылдап турар. Мурнакчыларның дуржулгаларын солуштурары ам-даа четпес. Чамдык чүүлдерге бодал чок чүүлду база бижиптер. Чижээлээрге, эш Бызытпааның дугайында чүүлде ол кижиниң хевирбайдалын бижээш, чүвениң «дузун» арай ажыдып, бажының дүгү саңзарланып, «ыт кудруу дег апарган» деп бижээн. Кижи дугайында ындыг деннел кыла бөөрге кайын тааржыр. Хана солун дээрге, парлалга-дыр, а парлалга—партияның чидиг чепсээ. Ону уттуп болбас.

Бо айыткан четпестерни узуткаш, бодунун бар аргазын долузубиле ажыглап, бо шынары-биле доктаамал ажылдаар болза, «Коммунист» солун партия организациязының хөй талаларлыг ажыл-чорудулгаларынга чидиг чепсек, быжыг даянгыыш болуп, моон соңгаар-даа улам шынарлыг болуру чугаажок.

С. САЛЧАК.

Эндере чепсегленнишкинни соксадырының оруун дилээр

Америк Сенатор Хэмфринин чугаазы

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 12. (СЭТА). «Американнар—демократтыг хөделиишкиннериң талалакчылары» деп политиктиг бөлүглежилгениң чыл бүрү болур съездизинге чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле сенаттың белеткел комиссиязының даргазы сенатор дээрги Хэмфринин (демократтыг партия, Миннесөт штат) чугаазындан алдынгал делгеренгей чүүлдү «Нью-Йорк пост» солун парлаан. Конгресске ноябрьда болур соңгудалдар-биле холбаштыр калбарып турар политиктиг маргылдаа кагжыышкынның хевири янзылыг болбазажок, ол чугаа АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң даштыкы политика угланышкынының бууранның тодаргай илередип турар. Хэмфри Совет Эвилелиниң даштыкы политиказынга бодунуң хөөн чогун болгаш оон чедиишкиннеринге сагыш саргаанын чажырбайн турар. Улустарының бүгү делегейде тайбынче болгаш чаагай чорукче угланган шимчээшкинин Совет Эвилели эвес, харын АКШ баштаан турары кай дээн күзелин ол илередип турар. Ынчалза-даа эвээш эвес сонуургалды өскүдүп турар элээн каш дыка тода хүлээп миннеишкиннерни ол кылган.

Улустар аразының хөгжүлдезинге сөөлгү үеде болган ең улуг бурунгаарлашкыннарны «коргунчуг болуушкуннар» деп адавышаан, Хэмфринин медеглээни болза, ол болуушкуннарның «өйү шагда-ла келген болгаш шуут-ла тодаргай апарган. Халаптыг үүл үдел дээрге, бистиң даштыкы политикавыстың уъжун харыысалгалыг кижилер чок болза—үүү болур деп турарын безин көрбес ол хире согур болганында, чок-ла болза—ол болуушкуннарны баш удур-ла чайладыптар шаа чок, шак ындыг хиреліг кижилер болганында.

Бистер ам делегейни бүргей апкан революцияның—колониализмге удур, ядаралга болгаш сулараашкынга удур революцияның чидиниле илереп келгенин көрүп тур бис. Ол революцияны «өзүп турар ынаныштарның революциязы» деп чептүү-биле адап турар-дыр...

Бистиң мурнувуста үүгле коммунистериң талазындан ыдалал күткүдүп шинчизи-биле болган черчериң үен-даян чоруунуң анаа-ла бир политиктиг частыышкыны турар эвес-ле болгай. Ол частыышкыннар болза политиктиг болгаш экономиктиг нарын байдалдың бузулбас тудуш кезээ болур...

Ам элдепсинериниң үези эвес. Ам Ливанда, Алжирде, Франциядa, Латин Америкада үүү болуп турарын билир херек.

Америк политиканың четпестериниң бирээзи болза, ол политиканы баштап турар кижилер делегейде үүү бооп турарын билбес бооп турар чорукта ышкаш-тыр. Олар болуушкуннарны анализтеп сайгара көрүп-ле турар, ынчанмыже оларны үнелеп, оларның чылдагаанын билип шыдаптар харык чок-тур... Бисте тодаргай сорулганы салып, биллиг шыырак болгаш боттуг удуртулга-биле калбарып турар бүгү талалыг нинти даштыкы политика чок». Оон-биле кады «орустарда нинти политика бар-дыр—деп, Хэмфри медеглээн.—Орустар делегей байдалының бүгү-ле кол-кол нарын үүлдерин өөренип көрүп, барымдаалап турар өлдек-эвилең, тывынгыр болгаш сагынгыр политиканы чорудуп турарлар».

«Эндере чепсегленнишкинни бичелириннче» болгаш «чепсегленнишкинни контрольдаарын дугуржуруннче» Совет Эвилелиниң чүткүлдүүн хүлээп билгеш, сенатор Хэмфриниң уламчыланы болза: «Бир эвес коммунистер тайбың кады ажылдажылгаже чүткүп турар болза, бис аңда байыр чедирер ужурлуг бис. Бистер оларның негелделеринче үткүй баарынга белен турар болгаш эндере чепсегленнишкинни ооҗумнадырының баш удур бодаан болгаш бодамчалыг базымнарын кылыр ужурлуг бис.

Ынчалза-даа, экономика талазыбиле Совет Эвилели чаржып шыдавас хире азы бир эвес ол эндере чепсегленнишкинни чиигдирин чедип ап шыдавас болза, оон улус ажылагыйы буурап дүжер хире, ындыг кошкак эвес боор деп үвени сагындырып каасан тур мен. Ол айтырыгга чамдык кижилер боттарын мегелеп турган болгаш аңаа холбаштыр Каттышкан Штаттар эндере чепсегленнишкинни күштелдирер ужурлуг деп түңнелди кылып турган».

АКШ-тың төп разведка эргелениниң начальниги Аллен Даллестиң медеглелин барымдаалаш, Хэмфриниң оон ынай чугаалазы болза, херек кырында «Совет экономика хүн келген тудум калбарып, Барыын үүгүп экономиказы-биле чаржыр, ону кыйгырар төлөде, улам эки дерриттинин турар. Совет экономиканың өзүлдезинин темпилери америк экономиканың өзүлдезинин темпилерин, чижеглеп көөрге, ийи катап ажып турар.

Совет Эвилелиниң иштики кошкак чоруу, алызы барын, бистиң негелделеривисти хүлээп алырынче оон удуртукчуларын албадаптар деп Джон Фостер Даллестиң тезизин деткипки дег чаңгыс-даа үүл Аллен Даллестиң тыпкан сан медээлеринде чок.

Совет Эвилели-биле чугаалажып аптарының азы харын-даа оон-биле чаңгыс планетага кады чурттаарының бергелерин мен үнелеп билип тур мен. Ынчалза-даа бистиң барын чурттапкыдаавыс дег өске ындыг планета амдыызында чок. Ийин ең шилилгези мындыг: чок-ла болза кожа-хелбээ чурттаар, чок-ла болза шуут өлүр. Оон кадында байдал ындыг турда, кожа-хелбээ догуннаашкынның идеязындан кандыг-даа бир алдептиг чылдагааннар уъжун чүдексинерин орадаажылар-дыр».

Хэмфриниң уламчыланы: «Тоталдыг дайын деп үүл дээрзин билип алыр арганы бистиң шериглериске, а ол ышкаш Европаның болгаш Азияның шериглеринге база чонунга делегейниң ийиги дайыны берген. Делегейниң үшкү дайыны бүрүн узуткаашкын болу берип чадавас. Делегейниң ийиги дайынының үезинде бомбалаашкынга ырыма сындыр таваржып эткен Европаның чону ол үүү үүвел дээрги мынчага чедир айылга таваржыпаан болгаш камгаланыглыг турган Америкага бодаарга бодунуң дүржулгазы-биле эки билир.

Чепсегленнишкинни дүжүрериниң дугайында чугааларны хөй-хөй американнар кочулап турарлар. Олар ам-даа 20-ги болгаш 30-ги чылдарның деңнели-биле бодап, ол айтырыгны доскут үүве кылдыр санап турарлар. Ядролуг бууразашкынның халаптыг кыжаныынче бистер черде кажан барып тулдур дорт көөр улус бис?»

Америк сенаторнуң медеглээни болза: «Ядролуг шылгалдаларны соксадыр дугайында дугуржушкун дугайты чугаалажыышкыннарны кезектерге чарлыр материалдарны чепсегленнишкин хөрөөнге бүдүрерин соксадыр дугайында айтырыгдан ангы база чепсегленнишкин дүжүрериниң талазы-биле бистиң нинити саналдарывыстың өске үүлдериниң хамаарылга чокка эгелээринче президентинин кыйгырып тур мен...

Мен ядролуг шылгалдаларны соксадыр дугайында айтырыгны чугаалап тур мен, үүе дээрге ол болза, хүлээп алдынар, боттанып болур болгаш эндере чепсегленнишкинге баштайгы дүжамык бооп болур кандыг-бир магадылалды тургузуп шыдаар деп сөглеп болгу дег санал олдур».

Хэмфри оон ынай чугаалажып көөр кылдыр «кызыгаарлаттынчак шинчилиг элээн каш саналдарны, оон иштинде: Германияны каттыштырар дугайында айтырыгның талазы-биле Төп Европаның чамдык районнарындан шериглерни үндүрүп болурунга үңдезилээн чаа саналдарны, сонуургалдары Европада мөөңеттинген бүгү чурттарның айыл чок чоруун хандырар дугайында чаа дугуржушкуннарны өөренип көөр; чепсегленнишкиннерни контрольдаар дугайында кандыг-даа чугула дугуржушкунга киржири эргежок чугула, АКШ-тың БУР-га хамаарыштыр политиказын бир янзы үнелеп көөрү-биле ол чорук кайы хире капсырлашкак болурул дээр дугайында айтырыгны шиитпирлээр деп база өске-даа саналдарны үндүрген.

«Чепсегленнишкинге контрольду тургузарынга чедирип болур бүгү-ле орудтарны шинчилеп көөр ужурлуг бис» деп, Хэмфри түңнеп чугаалаан.

Вашингтонга болган англи-америк чугаалажыышкыннар

ВАШИНГТОН, июнь 12. (СЭТА). Британ премьер-министр Г. Макмилланның АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэр болгаш АКШ-тың күрүне секретары Д. Даллес-биле үш хүн үргүлчүлээн чугаалажыышкыларны аңаа доозулган.

Чугаалажыышкыннар доозулганда тускай дыннадыг парлаттынмаан; чугаалажыышкыннарның киржикчилери парлалгага кандыг-даа кеделел кылырындан ойталаан. Ак бажынга болгулаан ужуражыышкыннарның «албан өзүгаар эвес» шинчизи онзаланган. Ынчанмыже парлалгага көзүлгүлээн кезик-чамдык медээлер өзүгаар алырга, чугаалажыышкыннар дыка чугула шинилиг болган болгаш дыка хөй айтырыгларны хаара туткан. Америк корреспондентилериниң медээлериндеи көзүлгени болза, «барыын чүк эвилелиниң нинити туруш байдалын, Чоокку Чөөн чүкте болгаш Сонгу Африкада байдалды, Франциядa болуушкуннарны аңаа чугаалажып көөрген.

Чугаалажыышкыннарның эрттип турган байдалын үнелеп көөрбүшаан, «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң сагындырганы болза, «шериг талазы-биле алырга» соок дайын «шуут-ла будулуушкунда кирген», бирги олдургже шериг эвес, а политиктиг болгаш экономиктиг айтырыглар деппин үнген. «Нью-рипаблик» деп америк журнал безин Вашингтон ужуражыышкыннарының мурнуу чарыында «Барыын чүктүн кошкаашкыны» деп чидиг эгелиг тускай үүл парлаан. Сонгу атлантика эвилелин тургусканындан соңгаар 9 чыл эрткенде «Барыын чүк политика талазы-биле кажандаа турып көрбээн кошкаашкынның байдалында кире берген» деп журнал шуут медеглээн. «Ону Барыын чүк политиказының амгы кризизинин ең-не тодаргай фактызы болган деп саналза чогуур. Чогум-на ынчангаш ол политиканың келир үезинге хамаарыштыр чугаа-соотгар ам болуп турар...»

АКШ-ка Макмилланның баарының мурнунда-ла англи солуннарның бижин турганы болза, барыын талакы күрүнелерде, хамыктың мурнунда АКШ-та болгаш Англиядa Ыраккы-даа, Ортаакы-даа Чөөн чүктүн, Сонгу Африканың-даа талазыбиле «чаңгыс аай политика чок», ол-ла бүгү черлерге барыын талакы чурттарның «эрге-ажыктары чок-ла болза бот-боттарын тоошпас, чок-ла болза удурланышкак бооп турар». «Атлантика эвилелиниң кол өзээ болур» англи-америк кады ажылдажылга «доктаамал эвес, быжыг эвес» деп үвени онзалап демдеглевишаан, парлалга «күштүг, чаңгыс эптиг англи-америк политиканы» ажылдап кылырынче кыйгырган. Британ премьер-министр Англияның экономиктиг айтырыгларынче улуг сагыш салыр чорукту АКШ-тан чедип алырын ооң чон мурнунга баштайгы чугаазы көргүскен. Индиан штадында Депоув университединге үве чугаалаан, премьер министр «кайы-кайызындан хамааржылганын» доктриназын (АКШ-тан оон эвилелчилериниң болгаш өөрүүнүң, хамыктың мурнунда шериг талазы-биле хамаарылгалыг болуру деп АКШ-тың билип турары доктринаны) политиктиг-даа, ол ышкаш экономиктиг-даа талаже хамаарыштырар херек» деп негээн.

Даштыкы салыгда АКШ-тың «чаңгыс талаланчак болгаш чөрүшкек политиказынга» хомудавышаан, Макмиллан «делегейниң чедип алган улуг эртем-техниктиг депшилгезинге «үүгле шериг эвилелдериниң эвес», харын база «политиктиг бодалдың болгаш экономиктиг политиканың дүүшкен турарының дугайында сагыш салырынче кыйгырган.

Чамдык америк солуннар болза, чугаалажыышкыннар «чедиишкиниг доозулган» деп балыткап турар, өскелери, чижээ, Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң даштыкы политика хайгааракчызы Марлоу болза, президент болгаш премьер-министр «бот-болун бүгү-ле үүлдерже ыдлашса-даа, олар үүнү-даа шиитпирлевээннер» деп шуут медеглээн.

«Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң корреспондентизи Липманның бөгүн бадыткап турары болза, Макмилланның чугаалажыышкыннарынга кол ужур-дузалыг үүл «чугаалажыышкыннарның уткашынары эвес, а харын оларның аян-шинчизи» болган. Чугаалажыышкыннарның ең чугула темазы болза, коммунистиг эвес делегейниң ол хире чугула кезээ болур Англиядa бооп турар күштүг хөлөөшкин болган, ол хөлөөшкин делегей садымын акшаландырарынга эргежок чугула стерлингилер фунтуларының болгаш акшалар курлавырларының шыдажыр аргажок бергедээшкинин өскүдүп болур».

Ынчанмыже ол айтырыгга «кандыг-даа шиитпир хүлээп алынмаан болгаш америк чазак кандыг-даа хүлээниишкин кылбаан» деп Липман онзалап демдеглээн.

Ливанче, Иракче болгаш Иорданияже боо-чепсекти АКШ чорудуп турар

ВАШИНГТОН, июнь 12. (СЭТА). АКШ танкыларны болгаш шериг самолёттарын Ливанче, Иракче болгаш Иорданияже чорудуп турар дээр дугайын күрүне департаментизи тускайлап чарлаан.

ДАМАСК, июнь 12. (СЭТА). Ливандан алдынган медээлерни барымдаалаш, «Ан-Нур» солуннуң бижип турары болза, Ливанда хөй санныг америк боо-чепсектер, оон иштинде ортумак болгаш аар танкылар келген, оларны калбак дайын операцияларынга хереглээр.

Солуннуң оон ынай медээлээни болза, Ливанның чазак шериглериниң доктаамал кезектери тура халышканнарга удур демиселге мурнунда ливан армияның чепсеглелинге турбаан ең чаа хевирлиг реактивтиг самолёттарны ажыглап турарлар.

Кызылдың пионер лагери ажыттынган

№ 1 пионер отрядының шугум

Чыл санында Кызылдың пионер лагеринге областың бүгү булуннарындан келген хөй-хөй уруглар дыштанып турарлар. Ол — пионерлериниң хөглүг чайлаа, эн-не эргим чери болу берген. Бо чылын лагерь бодунуң хүндүлүг аалчылары—пионер организацияларының болгаш октябряттар группаларының 208 төлээлерин хүлээп алган.

Июньның аяс хүнү. Ол хүн бирги ээлчегниң дыштаныкчыларынга улуг байырлал—лагерь ажыдыышкынының хүнү болган.

Пионержи музыканың адаа-биле Макаренко аттыг пионер дружиназы лагерь штабының мурнунга дөрт булуннай чыскаалыпканнар. «Отряд томаанныг!» деп командалар удаа-дараазы-биле чаңгыланып, отрядтар даргалары боттарының рапорттарын дружина совединин даргазы Михеева Таняга дамчыдып турганнар. Пионериниң улуг вожатыйы Дряхлов Михаил дружина совединин даргазының рапортун хүлээп алган, ону лагерь даргазы эш Строковага дамчыткан.

«Дружина тугу чыскаалче!» деп лагерь даргазының командазының чыскаалынга белеткенип турары.

Чыскаалынга аяс тук тудукчулары сигналчыларының, барабанчыларының уделгезибиле бүгү чыскаалганнарны эргээн.

...Хөглүг музыка база катап чиртиқайны берген. Бүгү пионерлериниң кичээнгейи ам бедик чагыла баргаан. Өөредилгеге болгаш чурумга илепкейлиг болган ийи пионер лагерьнин тугун көдүрүпкеннер. Чалыы назынының өөрүшкүзү—пионержи амыдыралдың эгелээни ол.

Лагерьниң ажыттынганы-биле холбаштыр лагерь даргазы эш Строковa сес ап үве чугаалаан. Оон дараазында комсомол обкомунуң секретары эш Солоникина пионерлерге байыр чедирип, кадык-шырак, хөглүг дыштанырын күзээн.

Шугум чыскаалынын соонда стадионга бут бөмбүүнүң, баскетболдун, хол-бөмбүүнүң болгаш спорттун өске-даа хевирлериниң талазыбиле отрядтар аразынга маргылдаалар болган. Хүннүң ийиги чартында бот-тывынгыр уран-чүүлдер талазы-биле көргүзүглер база болган.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Секпил болгаш хлоазм

Секпил болза 5—9 хар чедир назылыг нургулайында-ла чуга, үлдүргеи болгаш ак кештиг уругларга тыптыр. Кижи өзе бээрге агылдыр-хүрең азы агылдыр-сарыг өңнүг ол долбаннар агартылай бээр, а кижи кырый берген үеде олар мырыңай читкилей берип болур.

Чамдыкта арынга кара-хүрең өңнүг улуг-улуг долбаннар — хлоазмнер тыптыр. Олар нургулайында-ла сааттанышкын-биле холбашкан болур, ынчалзажок аныяк хереженей уругларга, а ол ышкаш эр кижилерге-даа тыпты бергилээр. Ол долбаннарның тыптыр чоруу организмде үүлдер солчуушкунунуң болгаш иштикй ылгалышкыннар бестериниң ажылының хажыы, өскерилгени-биле холбажыр. Ындыгының ужурунда ук долбаннар илереп келгенде оларны эмчиге шинчидери чугула.

Кыжын долбаннар агартылай бээр азы чиде бергилээр, а часкы хүннүң баштайгы чылыг херели дээп эгелээрге, олар катап тылты бээр. Часкы болгаш чайгы үеларде ол долбаннарның тыптырын болдурбас төлөде, хүнден камгаланыр соруга-биле арынның улуг кезинин дуглай хөлегелээр делгем эриктиг бөрттү кедерин азы арынны элээн дуглалдыр аржыылданырын сүмелеп турар.

Долбаннарны арылдыр соруга-биле кешти карттаарын косметиктиг кабинеттерде чорудуп турар. Ол эмнээшкинни эрттирген кижилер онза овааргыр ужурлуг. Карттаашкынны кылганының баштайгы хүннеринде кеш чуга, үлдүргей болуп кызыга бээр, ынчан хүннүң ультрафиолеттиг хереллери ону өртендер чиптип болур, оон түңнелинде улуг-улуг кара-хүрең долбаннар тыптыр. А ындыг долбаннарны эмнээри дыка берге. Карттаашкынны күүн, хүннүң ультрафиолеттиг хереллери эвээш апарганда чорударга ең-не таарымчалыг үези ол. Ону чорутканының сөөлүнде арынны агартып болгаш камгалаар кремнер-биле чаап чорза эки.

Хүнден арынны камгалаар кремнери март айда, а чурттуг мурнуу талакы районнарынга оон-даа эртеги үеде чаап эгелээр херек. Агартыр кремни арынга дүне чаап, хүнден камгалаар кремни эртен арыг арынга чаггаш, оон кырындан пудралаттынып алыр. Секпилдер үнгенде арынны шуптузун, а хлоазмнер үнгенде үүгле долбаннарны чагза чогуур.

Арынны агартыр кремнериниң иштиниде «Чистотелди», «Весеннийни», «Метаморфозаны», мөңгүн суунуң 10 хуулуг мазын, а камгаланыр кремнерден «Долгуушкун кремин», «метаморфоза» кремин сүмелеп турар. Мөңгүн суглуг кремни болгаш мөңгүн суунуң 10 хуулуг мазын саттыр хереженнерге, уруг эмзирер иелерге, бүүрөө аарыг кижилерге хереглеп болбас.

Арынга кремни дыка сиңир өгевейн, чуга кылдыр чаар херек, үүе дизе ону өйүн эрттир сиирге былчап кааптарга арын элекка бөрзее бээр.

Арныдан долбаннар үнген кижи малдың саржаан болгаш үзүн, согуна, горчица чижектиг чидиг үүлдер холуксаалыг чемнерни, чуурганы чемге хереглевезе эки; үүгле хайындырып быжырган эштти чип болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

Областың кино экраннарынга

„КҮЖҮР ДОКТОРУВУСТУ“

деп кино удавас үнер

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Дуюглуг черлик аңнарны өлүреринің чаа чуруму

«РСФСР-ниң аңныыр ажылының байдалын эжиждер талазы-биле хемчеглер дугайында» РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың апрель 11-де доктаал үндүргеп. Дуюглуг черлик аңнарны—буурларны, сыыннарны, эликтерни, черлик хаваннарны болгаш Соңгу чүктүң (черлик) ивилерин аңнап өлүреринің чаа чуруумун ук доктаалда тодаргай айыткан. 1958 чылдан эгелээш Россия Федерациязының девискээринге үстүнде айыткан дуюглуг аннарны үүгле чөпшээрел (лицензия)-биле аңнаарын доктаатқан болгаш ук чөпшээрелди алыр күрүне болгаш кооператив организациялары, аңчылар ниитилелдери, тус-тус аңчылар ону чогуур доктаатқан өртектер өзугаар садып алыр.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо докталынга хамаарыштыр хөй-хөй аңчылардан болгаш чамдык белеткел организацияларындан ук чөпшээрөелди канчаар садып алыр дугайында болгаш оон чурумунуң дугайында айтырыглар күрүнеиң анныыр инспекциязынга кээп турар.

Буур, Соңгу чүктүң ивизи, сыын. элик болгаш хаван болза, күрүнеиң, тодаргайлаарга бүгү улустуң өнчүзү болур. Ынчангаш оларны өлүрерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында аңныыр ажылының болгаш заповедниктериниң кол эргелелиниң бадылааны планы өзугаар үүгле тускай чөпшээрел-биле чорудар.

Үш хардан куду назылыг буурларны, сыыннарны, ивилерни, а 1 хардан куду эликтерни, хаваннарны өлүрерин бүгү черлерге хоругдаан.

Мыйыска хереглеп өлүрер сыыннарны аңнаарын күрүнеиң аңныыр инспекциязы тускай хуусаларда доктаадыр.

Үстүнде айыткан дуюглуг аңнарны үүгле боолап өлүрер. Аңнаарда дузак салырын, оңгарлар дазарын, дайынчы хевириниң араалыг бооларны ажыглаарын, а ол ышкаш автомашиналар-биле сүрүп аңнаарын хоругдаан.

Дуюглуг аңнарның продукциязын —эъдин ниитинин чемненилге черлериниң хереглелинге, садыг четкизин дамчыштыр чонга садыглап саарарынга, ырак черлерде ажылдап турарларны хандырарынга, а ол ышкаш чамдык таварылгаларда өскээртен эккеп салган аңнарны азыраарынга база аңчыларның хуузында хереглелинге ажыглаар. А сыын мыйызын, аңнар кештерин—күрүнеиң белеткел организацияларынга ыяавыла дужаар.

Дуюглуг аңнарны өлүреринин чөпшээрелин күрүнеиң аңныыр инспекциязы күрүнеиң эртем-шинчилел, кооператив болгаш хөй-ниитн организацияларынга, а ол ышкаш тус-тус аңчыларга үүгле баш бурунгаар дараазында хемчээлдерге төлевир өзугаар тыпсыр:

	буур	элик	сыын	хаван	соңгу чүктүң ивизи
Күрүне болгаш кооператив организацияларынга	100 руб.	25 руб.	150 р.	50 р.	—
Аңчылар ниитилелинге	200 р.	35 р.	250 р.	75 р.	—
Тус-тус аңчыларга	400 р.	50 р.	400 р.	100 р.	1000 р.

Тайылбыр: а) айыткан аңнарны өлүрери дээш чөпшээрелдиң өртээн ук аңнарның эъдин боттарының хуузунда хереглээр соңгу чүктүң болгаш ол хевирлиг ырак черлериниң улустарындан, а ол ышкаш дуюглуг аңнарның эъдин аңнар азыраарынга хереглеп турар күрүне, кооператив болгаш колхоз фермаларындан тыртпас;

б) ажыглаттынмайн барган чөпшээрелдиң өртээн оон ээлеринге дедир эгитпес.

Үстүнде айыткан аңнарны өлүрер күрүне болгаш кооператив организациялары ол аңнарны өлүрерин бригадаларга азы тус-тус аңчыларга дагзыр болгаш күрүнеиң аңныыр инспекциязындан алган чөпшээрелди оларга тыпсыр. Чөпшээрелди тыпсыр үеде күрүне болгаш кооператив организациялары ооңбиле кады аңныыр чериниң тывысканы чөпшээрелди бадыткап турар документини аңчыларның бригадиринге болгаш тус-тус хуу аңчыларга бээр. Бир эвес аңчы кижиде шак ындыг документ чок болгаш үүгле чөпшээрелдиг болур болза, ол кижини аңныыр чурумун үрээн деп саналар.

Чөпшээрелде айыткан аңны атканының соонда ук чөпшээрелди ону алган организациязынга доп-дораан дедир эгидер.

Тайылбыр: ажыглаттынмайн барган чөпшээрелди оон чылдагаанын айытпышаан, ону алган организацияга база дедир эгидер.

Дуюглуг черлик аңнарны өлүрерин даасқан бригадаларның болгаш тус-тус аңчыларның хүлээлгези болза:

аңнарны өлүрерин үүгле чөпшээрелде айыткан черлерге азы тускай участоктарга чорудар;

аң бүрүзүн өлүргениниң соонда чөпшээрелдиң артында айыткан үүлдерни бүрүткеп долдурар; балыглаңган аңнарны өлүрген деп саналар; оон чөпшерелин өске кижилерге берип болбас.

Чөпшээрел алган күрүне болгаш кооператив организацияларының хүлээлгези болза:

айыткан аңнарны өлүреринин тус-тус чөпшээрелдерин бригадаларга азы тус-тус аңчыларга тывысканының соонда 5 хонуктуң иштинде сларның фамилияларын, аттарын, адазының аттарын, чурттап турар черин болгаш аңнаар черлерин чөпшээрелди берген күрүнеиң аңныыр инспекциязынга дыңнадыр;

чөпшээрел алган аңчы бүрүзүн үстүнде айыткан аңнарны өлүреринин инструкциязы-биле болгаш областа күштүг турар аңныыр дүрүмнери-биле таныштырар.

Чөпшээрел алган хуу аңчылар болза, үүгле күрүнеиң тускай участоктарынга аңныыр чериниң тускай ажылдакчызының хайгааралы болгаш контролю-биле аңнаар.

Алган чөпшээрелди өске организацияларга азы аңчыларга садарын болдурбас.

Аңнарны өлүреринин үстүнде айыткан чурумун үрээн организациялар болгаш тус-тус кижилер дараазында аңныыр сезонунда ол аңнарны өлүреринин чөпшээрелин алыр эргезин казыттырар.

Дуюглуг аңнарны дүрүмден дашкаар өлүрер болза, ук буруулуг кижилерни хоойлу өзугаар аңныыр ажылынга чедирген каража-когаралын олардан төлеттирбишаан, кеземенин азы администрацияның харыысалгазынга киирер.

Дуюглуг аңнарны өлүреринин дугайында инструкцияны үрээн күрүне болгаш кооператив организацияларын ССРЭ-ниң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң 1932 чылдың май 9-тағы Доктаалын өзугаар харыысалгага киирер.

Үстүнде айыткан дуюглуг аннарны дүрүмден дашкаар өлүрген кижилерни илередип тыпкан хамаатыларга шаңналдарны тыпсыр. Чижээ, оор өзу-биле буур өлүргенин илереткен кижи болза, 500 рубль чедир шаңналды алыр болгаш оонда өске.

Аңныыр чурумун үрээн кижи—күрүнеиң аңныыр ажылының хоралакчызы. Ынчангаш аңныыр чурумун үрээр чоруктарга удур демиселди хүн бүрү күштелдирер ужурлуг. Бо талазы-биле чер-чер Советтери, шагдаа, суд болгаш прокуратура органнары, аңчылар ниитилелдери, күрүнеиң аңныыр инспекциязы, белеткел организациялары болгаш ыяш камгалалының ажылдакчылары улуг ажылды чорудар хүлээлгелиг. Хөй-ниитиниң деткимчези маңаа база эргежок чугула.

 редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00745. Культура эргелелиниң типографиязы.